VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
TEOLOGIJOS — FILOSOFIJOS FAKULTETO LEIDINYS

Dr. Pr. VENCKUS

FUNDAMENTALINĖS TEOLOGIJOS PASKAITOS

ĮVADAS

KAUNAS 1932

Turinys.

Akc. „Žaibo" B-vės spaustuvė Kaune — *Karo cenzūros leista*

Fundamentalinė teologija, jos uždaviniai, metodai ir k.

Kiekvienas mokslas turi savo įvadą. Įvadas pasako mokslo uždavinius, metodus ir k. Fundamentalinė teologija taip pat turi savo uždavinius, metodus ir t. t. Ji kalba apie pamatus (fundamenta), todėl ji ir vadinama *fundamentaline;* ji kalba apie teologijos pamatus, todėl ji — fundamentalinė *teologija.* Iš čia suprantama, kad, kalbant apie fundamentalinę teologiją, tenka atskirai paaiškinti šiuos du žodžius: fundamentalinė ir teologija.

Reikia paaiškinti pati teologijos sąvoka, padala, kad geriau suprastume, ką reiškia ta fundamentalinė teologija, kokia jos vieta teologijos sistemoj ir t. t. Vėliau tenka kalbėti jau dėl pačios fundamentalinės teologijos, kad pamatytume jos turinį, uždavinius, metodus ir k.

Todėl šiame darbe ir yra du skirsniai:

A. Teologija, jos sąvoka, šaltiniai, pranašumas ir padala.

B. Fundamentalinė teologija, jos sąvoka, skirtumas tarp jos ir kitų teologijos mokslo šakų, jos uždaviniai, metodai, sistema ir vardai.

A. Teologija.

1. Apskritai.

Čia kalbėsime: 1) apie etimologišką, istorišką ir technišką teologijos sąvoką, 2) apie teologijos pradus ir šaltinius, 3) apie teologijos pranašumą (praestantia) ir 4) apie teologijos padalą.

2. Teologijos sąvoka.

Etimologiškai žodis teologija sudėtas iš dviejų graikų kalbos žodžių: Θεός — Dievas ir λόγος — žodis, kalba, mąstymas, svarstymas, sąvoka. Tuo būdu teologija yra mąstymas, žinojimas, kalbėjimas, mokslas apie Dievą, dievybę; šv. Augustinas ją taip apibrėžia: „Hoc verbo significari rationem vel sermonem de divinitate"[1]); o pats teologas yra tas žmogus, kuris galvoja apie dievybę, įsigyja tuo reikalu daugiau žinių, mokslo.

Istorijoj [2]) šis žodis turėjo, tiesa, viena kitai artimas, bet ne vieną

---

[1]) De civitate Dei, l. 8 c. 1.

[2]) Tuo klausimu plačiau žiūr.: „Theologie und Glaube", n. 11 (1919) 296—309: Stiglmayr J., Mannigfache Bedeutungen von „Theologie" und „Theologen"; „Ephemerides theologicae Lovanienses", n. 5 (1928) 205—220: P. Batiffol, Theologia, Theologi; „Zeitschrift für Theologie und Kirche", n. 38 (1930) 161—205: Kattenbuch F., Die Entstehung einer christlichen Theologie.

prasmę. Stabmeldžiuose, dar gerokai prieš Kristaus laikus, teologais buvo vadinami visi tie, kurie kalbėjo apie dievus, jų kilmę ir santykius su pasauliu. Ir tai buvo ne vieni kunigai ir filosofai, bet taip pat ir poetai, atpasakoję mitus apie dievų kilmę ir jų santykį su pasauliu. Iš čia ir ta tarytum trejopos rūšies teologija: θεολογία μυθική (pasakiška, mitiška teologija, vadinasi, ta, kurią kūrė labiausiai poetai, pav., Hesiodus), θεολογία φυσική (fiziška, natūrali, vadinasi, ta, kuriai daugiausia dirbo filosofai, norėdami labiau suprasti ir pažinti dievų prigimtį, pav.: Pherecydes Syrensis, Plato, Aristoteles), θεολογία νομική (civilė, legalė teologija, vadinasi, ta, kuri apimdavo valstybės ar kunigų įstatymus ar įsakymus, liečiančius, svarbiausia, patį dievams teikiamą kultą [1]). Taip buvo stabmeldžiuose.

Bet istorijoj teologijos vardas buvo pritaikintas ypač tam Dievo pažinimui, kurį iš apreiškimo turėjo žydai ir krikščionys. Tik ir čia teologijos, respective teologo, prasmė tūrio atžvilgiu nevienoda. Pirmaisiais krikščionijos amžiais kai kurie mokslininkai krikščionys teologijos vardą imdavo siaurai. Taip, vieni teologijos vardu vadino pačias apreikštas religijos tiesas, o įkvėptuosius Šv. Rašto S. ir N. Įstatymo raštininkus—teologais. [2] Antri čia skirdavo teologiją ir ekonomiją (οἰκονομία — dispensatio); teologija jie vadino mokslą, kuris kalba, svarbiausia, apie Dievą ir Jo asmenis (de Deo Uno et Trino), neįimdami Dievo veikimo ad extra; o ekonomijos vardu jie jau vadino mokslą apie Dievo veiksmą ad extra, ypač apie Dievo Žodžio įsikūnijimą, žmonijos atpirkimą ir t.t. [3] Treti mokslininkai krikščionys teologijos vardu vadino mokslą apie Kristaus dievybę; o kadangi šv. Jonas savo evangelijoj kalba ypač apie Kristaus dievybę, todėl iš evangelistų tik jį vieną ir tevadino teologu. [4] Šv. Augustinas teologijos sąvoką, kaip jau minėjome, paėmė plačiau. Šv. Tomas Akv. tuo reikalu sako panašiai, kaip ir šv. Augustinas: „Dicitur enim theologia quasi sermo de Deo; ergo est Deus subjectum hujus scientiae... Omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum“. [5]

Tas Dievo pažinimas čia žemėj gali remtis arba tik p r o t u arba ir a p r e i š k i m u. Be to, ir vienas ir antras pažinimas gali būti m o k s l i š k a s ir p a p r a s t a s (vulgaris). Jau viduriniais amžiais nustatyta teologijos vardą teikti tik moksliškam Dievo pažinimui. Todėl teologiją šiandie mes apibrėžiame šiaip: *mokslas apie Dievą ir kūrinius, turinčius ryšį su Dievu* (scientia de Deo rebusque divinis)[6]); tai yra teologija plačia prasme. Tas moksliškas Dievo pažinimas gali, kaip minėjome, remtis arba

---

[1]) Plg., V a n L a a k H., Institutionum theologiae fundamentalis reperitorium, Romae 1921, 1.

[2]) Pav., P s. D i o n y s i u s A r e o p a g i t a, De caelesti hierarchia, c. 13.

[3]) Taip, pav., S. A t a n a s i u s, Oratio 2 c. Arianos.

[4]) Plg. H a r i n g J o h., Einführung in das Studium der Theologie, Graz 1911, 2—3.

[5]) 1, q. 1 a. 7.

[6]) Prof. B ū č y s P., Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, 21 sako: „Šv. Augustinas sakė, kad teologija esanti mokslas apie dievybę, ne apie Dievą. Tuo didysis išminčius norėjo pažymėti, kad ir klaidingų tikybų pažiūros, pripažįstančios dievų daugybę, telpa į teologijos vardą. Todėl Augustinas teologiją pavadino *sermo*, o ne *scientia*“.

tik žmogaus protu arba dar ir apreiškimu. Moksliškas Dievo pažinimas, paremtas tik žmogaus proto darbais, yra vadinamas specialiu vardu, būtent, natūralės teologijos arba, kitaip tariant, teodicejos vardu; ji apibrėžiama šiaip: scientia de Deo rebusque divinis ex *ratione*. O Dievo pažinimas, paremtas apreiškimu, yra vadinamas antgamtiška teologija (theologia supernaturalis); ji apibrėžiama: scientia de Deo procedens *ex principiis revelatis*; H. Felder ją apibrėžia: „scientia de Deo rebusque divinis ex revelatione“ [1]), o G. van Noort „scientia supernaturalis de Deo et de creaturis, quatenus ad Deum referuntur“ [2]).

Kadangi apreiškimas yra gautas per Kristų, todėl ir šia ką tik kalbėta prasme paimtą teologiją vadina krikščioniška teologija (theologia supernaturalis christiana). Čia tai ir turėsim antagamtišką teologiją *griežta* prasme [3]). Ją dar apibrėžia kaip scientiam fidei. Šia prasme paimtai teologijai labiausiai priklauso dogmatinė teologija, paskum moralinė, pastoralinė, asketinė, mistinė teologija ir bažnytinės teisės: šios visos teologijos šakos krikščioniškoj teologijoj remiasi apreiškimu ir kalba apie Dievą arba kūrinių santykius su Dievu.

Jei į krikščionišką teologiją įnešti dar ir visus tuos mokslus, kurie kuriuo nors būdu liečia apreiškimą ir krikščionišką religiją, tada turėsime antgamtišką (krikščionišką, nes apreiškimas per Kristų) teologiją *platesne* prasme; čia jau įeis fundamentalinė teologija arba apologetika, Šv. Rašto įvadas, hermeneutika — archeologija, Bažnyčios istorija, patrologija, bažnytinis menas, dogmų istorija ir t. t.

Mes čia sustojame prie krikščioniškos teologijos *griežta* prasme. *Techniškai* teologija ir bus:

apreiškimu paremtas mokslas apie Dievą ir kurinius, turinčius ryšius su Dievu, visų daiktų pradžia ir tikslu (scientia de Deo rebusque divinis ex revelatione arba ex principiis revelatis).

Paaiškiname apibrėžime minėtas sąvokas.

1. Teologija yra *mokslas* (scientia)... Mokslas, subjektyviai imant, yra tikras pažinimas, kuris, pasirėmęs bendromis taisyklėmis, iš tikrų ir jau žinomų principų — dėsnių — išveda dar nežinomas tiesas, nukreiptas į vieną bendrą subjektą ir suvestas į vieną sistemą. Donat Jos.[4]) šiaip apibrėžia mokslą: „Ordinata complexio cognitionum ex rationibus ad unum quoddam objectum pertinentium.“

Dieckmann Herm[5]) mokslą trumpai ir apskritai apibrėžia: „Cognitio methodica et systematica,“ o kitoj vietoj jis jį apibrėžia plačiau: „Inquisitio alicuius rei methodica, cuius fructus est unitas systematica omnium cognitionum, quae spectant ad certum idem objectum[6]). Objektyviai

---

[1]) Apologetica sive theologia fundamentalis, Paderborn 1920, 1 dal. 2.

[2]) Tractatus de vera religione, Hilversum in Hollandia 1929, V p.

[3]) Aukščiau jau esame minėję teologiją plačia prasme: *scientia de Deo rebusque divinis*, nepridedant, ar ta scientia *ex ratione* (theologia naturalis) ar *ex revelatione* (theologia supernaturalis christiana).

[4]) Logica et Introductio in Philosophiam christianam [5], Oeniponte 1922, 1—2.

[5]) De revelatione christiana, Friburgi Brisgoviae 1930, 10.

[6]) L. c., 11.

paimtas mokslas apibrėžiamas kaip ir aukščiau, tik vietoj žodžio pažinimas, kuris yra žmoguje kaip jo proto veiksmas, akcentuojamos yra pačios tuo būdu pažintos tiesos, metodiškai pažintų ir susistemintų tiesų kompleksas. Iš to, kas pasakyta, matyti, kad į mokslo sąvoką įeina: 1) *principai* — žinomos ir tikros tiesos, pradai, iš kurių tas ar kitas mokslas prasideda; 2) *metodas* — kuris žiūri daugiau pačios pažinimo prigimties; jis nustato būdą, kelią, kuriuo tas pažinimas įgyjamas; šis būdas normuojamas tam tikrais dėsniais; 3) *sistema* — kai tiesos sudaro vieną moksliška organizmą.[1])

Krikščioniškąją teologiją taip pat vadiname mokslu, nes čia įeina tie trys elementai; dėl metodo arba dėl tiesų logiško išrutuliojimo, įrodymo, paaiškinimo (explicatio), nušvietimo (illustratio), apgynimo (defensio), padarymo iš jų išvadų *ir* dėl sistemos arba dėl išvestų ir įrodytų tiesų suvedimo į vieną moksliška organizmą neturima čia jokios abejonės, nes teologijoj visa tai yra. Gali kam nors kilti abejojimų dėl teologijoj vartojamų principų (principia quae) arba tam tikrų tiesų, kuriais remiasi moksliškas pažinimas, iš kurių prasideda įrodymas. Mat, visiems kitiems mokslams objektyviu ir išeinamu punktu (principia *quae*) yra arba vidiniai evidentiškos tiesos, arba vidinių ar išorinių patyrimas, arba žmonių autoritetas, o subjektyviąja priemone, kurios dėka tie mokslai pažįstami (principium *quo* cognitio elicitur), jiems yra žmogaus protas. Tuo tarpu teologijai išeinamuoju punktu yra pats apreiškimas, jo tiesos (principia revelata), kurių tarpe yra daug pirmos eilės paslapčių, o subjektyviąja priemone jai yra protas, bet jau tikėjimo apšviestas. Ir apreiškimas ir tikėjimas, aišku, yra virš gamtos jėgų (todėl ir pati teologija, jos mokslas, yra antgamtiškas, tuo tarpu kai visi kiti mokslai yra gamtiški arba vadinamieji pasauliniai mokslai—scientiae naturales).[2])

Suprantamas dalykas, kad kur įeina paslaptys, ypač pirmos eilės, tai ten nebegali būti kalbos ir apie išeinamųjų principų (pradų) vidinį evidentiškumą, ir, konsekventiškai, jei kas mokslą apibrėžia kaip cognitionem certam et intrinsece evidentem..., tas teologijos nebegali vadinti mokslu. Taip viduriniais amžiais daugeliui teologų ir atsitiko. Jie, pasinaudoję Aristotelio duotu mokslo apibrėžimu kaip cognitionis certae et intrinsece evidentis..., nebenorėjo teologijos vadinti mokslu tik dėl to, kad daugeliui tiesų, kuriomis, kaip savo principais, remiasi krikščioniškoji teologija, stinga vidinio evidentiškumo.[3]) Vieni jų sakė, jog mokslo vardas tinkąs tik žemesnio žinojimo rūšims, pasiekiamoms vienomis gamtiškomis priemonėmis; antri, jog teologiją esą galima vadinti mokslu tik analogiškai; pagaliau, treti sakė, jog čia žemėj teologija yra tik scientia imperfecta, o danguj palaimintuose — scientia perfecta. Kaip ten yra taip, tik ir mes šiandie teologijos negalėtume pavadinti tikra prasme mokslu, jei į šio pastarojo apibrėžimą būtinai būtų reikalinga įdėti principų *vidinį* evidentiškumą. Bet tai kaip tik nėra būtina; aukščiau duotame mokslo apibrėžime

---

[1]) Plg. Felder H., Apologetica sive theologia fundamentalis, 1 dal. 2.

[2]) Plg. Van Noort G., De vera religione, praelegomena in universam theologiam, VI.

[3]) Van Laak H., Theologiae fundamentalis repetitiorium, 1 dal. 7.

mes jo neįdėjome ir štai kodėl: „proprium scientiae non est evidentia (intrinseca) principiorum, sed eorum certitudo, cum certitudo sit finis scientiae, non autem evidentia".[1]) Vadinasi, kiekvieno mokslo svarbiausias tikslas yra t i k r u m a s; kur jo visai nėra, ten negali būti nė mokslo. Tas tikrumas teologijoj kaip tik yra. Melchior Canus sako: „Ideo ab Aristotele et scholasticis ad scientiam postulari evidentiam principiorum, ut veritas habeat necessitatem et assensus firmitatem; si igitur haec possint haberi sine evidentia (intrinseca), nihil obstat, quominus vera atque proprie dicta scientia habeatur; iam vero theologia versatur circa veritates, quae habent maximam necessitatem et postulant summam firmitatem assensus, sc. veritates fidei, hae enim nituntur in auctoritate Dei revelantis, quae est motivum multo excellentius et praestantius quam omnis naturalis evidentia".[2])

Bet reikia pabrėžti, kad nors mokslo apibrėžimas ir nebūtinai reikalauja vidinio principų evidentiškumo, tai tuo pačiu dar neseka, kad, esą, jau išmetamas visoks evidentiškumas. Kuris nors evidentiškumas vis dėlto turi būti, nes kitaip nebebūtų tikrumo; bet tas evidentiškumas nebūtinai turi būti tik v i d i n i s (kaip, pav., tiesoj, jog tas pats daiktas tuo pačiu metu ir tuo pačiu atžvilgiu negali būti ir nebūti, arba kad kiekvienas dydis yra didesnis už savo dalį). Evidentiškumas gali būti dar ir i š o r i n i s, vadinasi, paremtas kito (žinančio ir nemeluojančio) autoritetu (pav., istoriškų faktų evidentiškumas). Krikščioniškai teologijai žinomos svarbiausios paslaptys. Pav., žinoma Šv. Trejybės paslaptis. Kad pasakymas, jog Dievuj viena prigimtis ir trys asmenys, yra tiesa, to mes, aišku, nepatiriame vidiniu šios tiesos evidentiškumu (kaip kad pirmuose proto dėsniuose — prima rationis principia); bet ta tiesa šiandie turi mums išorinį evidentiškumą — Dievo autoritetą, kuris tą tiesą apreiškė. Įrodžius, kad Dievas iš tikrųjų šią tiesą apreiškė, nebėra ko abejoti ir pačios tiesos tikrumu.

Įrodyti apreiškimo faktą yra apologetikos arba fundamentalinės teologijos dalykas (teologiją čia suprantame platesne prasme); o pasakyti, kurios atskiros tiesos yra apreiškime, tas tiesas įrodyti, nušviesti, apginti, padaryti iš jų konkliuzijas, suvesti tas tiesas į vieną sistemą jau yra antgamtiškos teologijos griežta to žodžio prasme dalykas[3]).

---

[1]) F e l d e r H., Apologetica sive theologia fundamentalis, I 2.

[2]) De locis theologicis, l. 12 c. 1. (žiūr. M ü l l e r J., De vera religione [2], Oeniponte 1914, 12).

[3]) Prof. P. B ū č y s, Teologijos enciklopedijos kursas, 28—29: „Teologija yra mokslas dar ir dėl to, kad turi savo istoriją, nes nesančių daiktų istorijos paprastai nebūna. Teologijos istoriją sudaro žinios apie tai, kaip atsirado teologijos šaltiniai, kaip tų šaltinių patiektoji medžiaga buvo aiškinama ir tvarkoma, koki žmonės tą darbą dirbo ir kokiais veikalais patarnavo žmonių žinybai. Gana ilga eilė yra tų žmonių, kurių visas veikimas susitelkęs teologijoje, tačiau jie taip pakėlė savo laikų kultūrą, jog pakilo ne viena teologija, bet ir kitos mokslo ar civilizacijos šakos drauge. Užteks paminėjus šv. Augustiną, šv. Tomą Akvinietį, Gracianą, Vincentą Bellovakietį, beveik visus Europos literatūrų pirmuosius rašytojus, daugumą labdarybės didžiavyrių (šv. Vincentas a Paulo), nemaža stambiųjų pedagogų (šv. Jonas de la Salle, šv. Angelo Marici). Pastaraisiais laikais Leonas XIII patarnavo ne vien teologijai, bet ir

Pasakius, kad krikščioniška teologija yra mokslas, tikėjimo mokslas (scientia fidei), atrodo, besusidaranti viena kita sunkybė. *Viena* sunkybė ta, kad tikėjimas nėra mokslas, o tik tam tikras žmogaus dvasios (svarbiausiai proto) veiksmas (tikėjimas subjektyvia prasme — fides *qua* creditur), arba tiesų kompleksas (tikėjimas objektyvia prasme — fides *quae* creditur); o kadangi teologija kalba apie tikėjimą, tai atrodo, kad ir teologija nėra mokslas. Ta tariamoji sunkybė lengvai išsprendžiama pabrėžiant, kad tikėjimas ir teologija nėra tas pats dalykas; jie skiriasi: 1) u ž d a v i n i a i s; tikėjimo uždavinys — žinoti apreikštas tiesas ir, svarbiausia, protu pritarti joms, pasiremiant Dievo autoritetu, vadinasi, pritarti todėl, kad Dievas jas apreiškė (fides est assensus intellectualis veritatibus revelatis propter auctoritatem Dei revelantis), tuo tarpu teologijos uždavinys yra moksliškai įrodyti, kurios tiesos yra apreiškime, tas tiesas filosofiškai sutvirtinti, nušviesti, paaiškinti (kiek tai galima), padaryti iš jų tolimesnes išvadas, atsakyti į joms prikišamus priekaištus, suvesti tas tiesas į vieną sistemą, mokslišką organizmą. Suprantama, jog vienas dalykas yra žinoti, ką turiu tikėti, kitas — tas tikimas tiesas moksliškai įrodyti, apginti ir t. t.; 2) tikėjimas ir teologija skiriasi m o t y v a i s; tikėjimo formalis motyvas — Dievo autoritetas: tikiu, nes tas tiesas apreiškė Dievas, o teologijos — be to autoriteto dar ir moksliškas įrodymas (demonstratio scientifica); 3) skiriasi jie dar ir m e d ž i a g a; tikėjimo medžiaga — formaliai (explicite ar implicite) apreikštos tiesos; teologijos — dar ir teologiškos konkliuzijos ir t. t.[1])

Kita sunkybė, atrodo, ta, kad teologijos medžiagą labiausiai sudaro paslaptys, kurios, atrodo, negali būti mokslo objektu. Ši sunkybė išsprendžiama, pabrėžiant dvi tiesas; viena, jog teologijos ne vienintelis tikslas, pasiremiant apreiškimu, tik konstatuoti paslapčių buvimą; kaip minėjome, teologijos tikslas platesnis; antra tiesa ši: nors tiesa, kad paslapčių buvimo neįrodinėjame vien protu pasirėmę, bet vis dėlto mes įrodinėjame jas esant apreiškime (Tradicijoj ir Šv. Rašte), paskui jas filosofiškai nušviečiame, paaiškiname (žinoma, kiek tai galima), giname nuo priekaištų, tarpusavy surišame, į sistemą suvedame, praktišką naudą parodome ir t. t. Taigi nors paslaptys nėra vidiniai evidentiškos, tačiau jos gali būti ir yra išoriniai (extrinsece) evidentiškos, ir todėl jos gali būti ir mokslo objektu. Čia galima pavartoti mažą kasdieninio gyvenimo analogiją: šiandie dar nežinome, kas yra elektra, tačiau ji sudaro fizikos mokslo šakos objektą; arba kad ir tokia matematika nepasako, kas yra laikas

---

filosofijai, ir istorijai... Žiūrint tad į teologijos objektą, metodą ir istoriją, reikia teologiją pavadinti ne vien mokslu, bet dar priskaityti prie senųjų, stambiųjų ir rimtųjų mokslų".

[1]) Bet v a n N o o r t' o G., De vera religione, praeilegomena, IX, žodžiais reikia pasakyti, jog teologija „*arctissime cum fide connectitur;* nam: a) *fidem supponit eique inititur.* Veritates enim revelatae de quibus theologia principaliter tractat, et ex quibus omnes suas conclusiones deducit, nisi fide suscipiuntur, omnino non constant. Fide igitur sublata, nulla remanet in materia theologica certa veritatis cognitio, ergo nulla scienta theologica, nulla theologia. Hinc notum illud scholasticorum adagium: „Credo ut intelligam". b) *Fidei opem multiplicem praestat;* per theologiam enim, teste s. Augustino, fides saluberrima, quae ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur."

ar erdvė (tai pasako filosofija); tačiau matematika kalba ir apie laiką ir apie erdvę.

Dar sunkybė. Įprasta sakyti (ir tai su pagrindu), kad tikėjimas yra ankstybesnis už teologiją (fides praecedit theologiam), nes teologija sau kaip išeinamuoju punktu ima tikėjimo (apreikštas) tiesas; todėl ir čia atrodo kylanti sunkybė: įrodinėjant, kurios tiesos yra apreiškime, kurios ne, tuo pačiu lyg parodoma, jog teologija esanti ankstybesnė už patį tikėjimą. Sprendžiant šią sunkybę, tenka prisiminti anksčiau padarytą krikščioniškos teologijos suskirstymą į krikščionišką teologiją griežta ir platesne prasme. Jei imti teologiją platesne prasme, tai čia įeina taip pat fundamentalinė teologija, ir tada pasakymas, kad teologija savo pradus imanti iš tikėjimo ir per tai tikėjimas esąs anksčiau už teologiją, nevisai priimtinas, nes fundamentalinė teologija kaip tik įrodinėja patį apreiškimo faktą ir apreiškimo šaltinius ir, konsekventiškai, nebegalima sakyti, kad teologija (platesne prasme) visa imanti iš paties apreiškimo, respective tikėjimo. O jei imti teologiją griežta prasme (kur labiausiai įeina dogmatinė), tai tikėjimas, tiesa, yra ankstybesnis už teologiją; bet ir tai tik tada, kai jis liečia pagrindines tiesas, kuriomis pasinaudoja teologija savo įrodinėjimuose, išvadose, konkliuzijose[1]). Bet tai nė kiek nekenkia pačiai teologijai, mokslui. Teisingai tuo reikalu pastebi Müller J.: „Potest quis tenere aliquam veritatem ut fide certam quia Ecclesia eam docet, quin sciat quomodo in Scriptura vel Traditione enuntietur. Si iam nunc inquiritur et probatur hanc veritatem doceri a Scriptura vel Traditione vel ab utraque, fides in eam (veritatem) euisdem theologicam demonstrationem praecedit. Simili ratione potest quis veritatem aliquam ut certam ex uno fonte revelationis tenere et dein probare eandem veritatem in alio quoque fonte contineri. Ceterum fides revelationis certam quidem, non vere scientificam cognitionem supponit“[2]).

Ir dar sunkybė. Mokslas yra laisvas, o teologija priklauso apreikštų tiesų; ir tiesos čia ne proto, tik iš viršaus pateikiamos; konsekventiškai, čia nebegali būti jokios evoliucijos. Be to, teologija priklauso Bažnyčios autoriteto, todėl teologijos progresas gali būti to autoriteto trukdomas. Į tai tenka atsakyti: 1) Kiekvienas mokslas turi tarnauti tiesai, kiekvienas mokslas turi priklausyti tam tikrų aiškių mintijimo dėsnių. Ir todėl šiuo atveju joks mokslas nėra laisvas. Libertas errandi non est scientiae libertas[3]). 2) Dėl teologijai daromų specialių priekaištų: a) apreiškimas netruk-

[1]) Plg. Dorsch Aem., Institutiones theologiae fundamentalis, I: De religione revelata, Oeniponte 1916, 15—17.

[2]) De vera religione, 16.

[3]) A. Jakštas, Mokslas ir tikėjimas, Kaunas 1930, 119—120: „Laisvė tik tuomet yra tikra ir vaisinga, kai ji mus ragina veikti ne tik laisvai, bet ir dorai ir logiškai, kai ji laikos proto, tikėjimo ir doros taisyklių. Nes mūsų laisvė nėra absoliuti. Kiek yra mokslo, tikėjimo ar doros įstatų, tiek yra mūsų laisvei suvaržymų. Išmokai iš aritmetikos, kad pūde yra 40 svarų, — jau nebėsi laisvas, negali sakyti, pūde esą daugiau ar mažiau svarų kaip 40. Išmokai iš istorijos, kad Gediminas ir Vytautas buvo Lietuvos kunigaikščiai, jau nebėsi laisvas, negali sakyti, jų nebūta arba jie buvę Maskvos kunigaikščiai; sužinojai iš katekizmo, Dievą sukūrus dangų ir žemę, jau nebesi laisvas, negali sakyti, Dievas dangaus ir žemės nesukūręs ir t.t.

Tiesa, prieš tai, kad šiaip jau mokslo tiesos mus varžo, žmonės neprotestuoja ir leidžia joms varžyti savo laisvę. Protestuoja vien prieš tikėjimo tiesas.“

do pažinti: α) kas žmogui davė protą ir protui natūralį objektą, tas gali duoti žmogui naujų tiesų ir nepaprastu keliu (per apreiškimą); žinoma, tiesų neprieštaraujančių paties žmogaus įgytoms tiesoms. β) Iš apreikštų tiesų konkliuzijomis išvedame naujų tiesų; vadinas, apreiškimas tiesos pažinimą tik padidina. b) Bažnyčia teologijos mokslingumui nekenkia: α) Bažnyčia nėra natūralis autoritetas[1]). Visi mokslai, be abejonės, norėtų turėti savo sričiai tokių autoritetų. β) Istorija liudija, kad teologijai buvo palikta daug klausimų, kuriuos ji galėjo laisvai nagrinėti. Iš antros pusės, kas bebūtų likę iš teologijos, jei Bažnyčia būtų leidusi visoms filosofinėms sistemoms įsibrauti į teologiją.

2. Teologijos apibrėžime sakėme: teologija yra *apreiškimu* paremtas mokslas... (scient ia ex revelatione, ex principiis revelatis); čia apreiškimas yra teologijos o b i e c t u m f o r m a l e (individuum rei). Kalbant apie bet kurį mokslą, reikia skirti kiekvieno savo formalį objektą (obiectum formale), materialį objektą (obiectum materiale) ir subjektą (obiectum attributionis, subiectum). Pasiaiškiname dėl tų terminų, nes ne visi vienoda prasme juos ima.

M a t e r i a l i s o b j e k t a s (obiectum materiale) — visa tai, ką tas bei kitas mokslas apima, vadinas, visos tos tiesos, kurias tas bei kitas mokslas žino, turi. Tai kai kas vadina obiectum quod.

Teologijoj tokiu materialiu objektu yra suma tiesų apie Dievą ir kūrinius, turinčius ryšį su Dievu, galutiniu savo tikslu.

S u b j e k t a s (obiectum attributionis) kurio nors mokslo yra tas, aplink ką tas mokslas labiausiai sukasi, ką jis labiausiai siekia. Jį vadina įvairiai: pav., šv. Tomas[2]) jį vadina subiectum, R. Garrigou-Lagrange[3]) — obiectum formale quod, G. van Noort[4]) — subiectum attributionis, o visus kitus antraeilius dalykus—subiecta attributa. Teologijoj toks subjektas (obiectum attributionis, obiectum formale quod, subiectum, subiectum

[1]) Prof. B ū č y s P., Teologijos enciklopedijos kursas, 26—27: „Katalikų teologija pripažįsta Bažnyčiai teisę daryti tikybos dalykų išsprendimus, bet del to nepaliauja buvusi mokslas lygiai taip, kaip ir parinktieji teisininkai nepaliauja buvę mokslininkais tada, kada jų prirengtas įstatymų sumanymas, perėjęs per parlamentą, tampa privalomas visiems. Ką katalikų teologijos mokslas atranda betyrinėdamas ir ką mokslininkai įrodo, kad tai tiesa, tą Bažnyčios ištarmė galutinai patvirtinta. Daugeliui rodosi, būk pirma įvykstanti Bažnyčios ištarmė ir tik paskui prasidedančios teologų pastangos įrodinėti tos ištarmes tiesą. Iš tiesų gi yra visai priešingai (manytume, jog ne visad ir nebūtinai. P. V.). Kada mokslas pasiekia klausimo dugną, kada tas klausimas esti visais žvilgsniais ištirtas ir visa jį liečiančioji medžiaga sutvarkyta, tik kada įvyksta Bažnyčios išsprendimas, vadinamoji dogminė definicija... Sykį paskelbtosios ištarmės savo keliu tampe mokslo medžiaga, kaip plytos architektui. Architektas plytų nemaino, bet iš jų kraują tokius meno gaminius, kokius įveikia daryti jo talentas ir mokslas. Taip pat ir istorikas neturi laisvės mainyti įvykusius faktus, bet sudaro tautos, platesnės ar siauresnės visuomenės, gyvenimo paveikslą... Kaip teologija Dievo žodį stato aukščiau už teologo mintį, taip gamtos mokslas padarytąjį bandymą arba eksperimentą stato aukščiau už gamtininko spėliojimą. Skirtumas tarp gamtininko ir teologo yra tas, kad vienas savo mintį taikina prie vienos rūšies, kitas prie kitos.

Kol žmogaus mintys laikosi prie įvykių, vis tiek ar jie yra dvasios ar kūno srityje, kol ta mintis renka tų įvykių daugybes ir juos tvarko, lengvindama kitiems juos patirti ir atsiminti, tol eina mokslas".

[2]) 1 q. 1 a. 7.

[3]) De revelatione christiana [3], Romae 1925, 6.

[4]) De vera religione, VI p.

attributionis), aišku, yra Dievas, kaipo Dievas (Deus sub ratione deitatis ex revelatione cognoscibilis).

Formalis objektas (obiectum formale) — tas taškas, tas žiūrėjimo punktas (respectus), iš kurio žiūrima į visą medžiagą (į obiectum materiale); jį vadina dar obiectum formale quo (pav., minėtas R. Garrigou — Lagrange minėtoj vietoj) arba obiectum formale sub quo.

Teologijoj tokiu formaliu objektu (obiectum formale, obiectum formale quo arba sub quo) yra pažinimas Dievo, pasiremiant Dievo apreiškimu (cognoscibilitas et demonstrabilitas Dei ex revelatione, ex principiis revelatis). Taigi teologijai išeinamuoju tašku, iš kurio ji į viską žiūri, svarsto, veda, stato, yra apreiškimas, kurs yra Tradicijoj ir Šv. Rašte. Apreiškimas teologijai yra principium obiectivum, iš kur (ex quo) imamas pažinimas; o priemonė, kuria (quo) tas pažinimas iš apreiškimo imamas, yra žmogaus protas, tik jau tikėjimo apšviestas (kitaip tariant, revelatio subiectivata, ratio fide illustrata). Iš čia susidaro ir tas esminis skirtumas tarp natūralės teologijos (teodicejos) ir krikščioniškos (antgamtiškos) teologijos: skirtingi jų formaliai objektai (obiecta formalia), nes, teodicejos formalis objektas yra Dievo pažinimas, pasiremiant sukurtais daiktais ir tik žmogaus protu (cognoscibilitas Dei lumine rationis ex creaturis).[1]

Kuo skiriasi antgamtiška teologija (griežta prasme paimta, kur įeina, svarbiausia, dogmatika) nuo apologetikos arba fundamentalinės teologijos (esančios taip pat krikščion. teologijos dalyku, bet jau teologijos paimtos platesne prasme, kur be dogmatinės, moralinės ir k., įeina dar ir visi tie dalykai, kurie kokiu nors būdu liečia, svarsto apreiškimą ir krikščionių religiją), mes kalbėsime vėliau.

3. Teologijos apibrėžime dar sakėme, jog ji yra mokslas apie *Dievą ir kūrinius, kiek jie nukreipti į Dievą, galutinį savo tikslą* (scientia de Deo rebusque divinis....); tai bus teologijos materialis objektas (obiectum materiale), t, y. tam tikra tiesų suma apie Dievą ir kūrinius, kiek jie yra sąryšyje su Dievu. Tas objektas čia dvejopas: vyriausias, t. y. suma tiesų apie Dievą; kaip minėjome, teologijos subjektas (obiectum attributionis, obiectum formale quod, subiectum attributionis) yra Dievas, kaipo Dievas (Deus sub ratione deitatis); antros eilės objektas, t. y. suma tiesų apie kūrinius, kiek jie turi ryšio su Dievu, visų daiktų pradžia ir tikslu. Šiuo atžvilgiu kūriniai teologijai yra subiecta attributa.

Tiek dėl teologijos sąvokos.

3. Teologijos pradai (principia) ir šaltiniai.

1) *Principia obiectiva* arba *principia quae*, t. y. kaip anksčiau minėjome, tos tiesos, kurias pažinę, einame prie platesnio pažinimo, vadinasi pagrindinės mokslo tiesos. Šie principai skirstomi į formalius ir materialius. Pasauliniams mokslams tokie formaliai dėsniai, principai yra betarpiškai evidentiškos tiesos, ypač pirmieji dėsniai (tapatybės, prieštaravimo ir t. t.), o teologijai formalis dėsnis yra ši tiesa: visa, ką Dievas apreiškė, būtinai yra tiesa; ši tiesa savaime aiški. Materialiais dėsniais teo-

[1]) Reikia pasakyti, kad krikščioniškoji teologija skiriasi nuo teodicijos iš dalies ir savo materialiu objektu, nes į teologiją įeina dar ir paslaptys.

logijai eina apreikštos tiesos (vad. articuli fidei), iš kurių vėliau išvedamos kitos tiesos.

2) *Principium subiectivum* arba *principium quo*, yra tas, kurs pažįsta; tokia priemone teologijai yra žmogaus protas, *apšviestas* apreiškimo (tikėjimo).

3) *Principia ex quibus* arba šaltiniai arba vietos (aruodas), iš kur tas ar kitas mokslas ima savo svarbiausias ir vyriausias tiesas. Teologijai tokiais šaltiniais yra šie:

a) Vyriausias ir paskutinis šaltinis, aišku, yra pati Dievo išmintis, žinojimas, kuris mums perteikiamas apreiškimo keliu.

b) Dievo apreiškimas šiandie randamas dviejuose šaltiniuose: Tradicijoj ir Šv. Rašte. Šiuos du šaltinius mes vadiname principia ex quibus constitutiva arba regula fidei materialis et remota.

c Šie du šaltiniai saugoti, iš jų neklaidingai tiesas imti yra pavesta neklaidingai Bažnyčiai. Todėl Bažnyčios žodis teologijai yra reikšmingas ir sudaro jai naują šaltinį, kurį teologai, kad skirtų nuo anų dviejų šaltinių, vadina principium directivum arba regulativum[1]) arba regula fidei formalis et proxima.

d) Dar vienas šaltinis, būtent, žmogaus protas su visais savo paties patirtais mokslais. Protas įrodinėja tikėjimo pagrindus, pav., Dievo buvimą (teodiceja), apreiškimo faktą (apologetika arba fundamentalinė teologija), filosofiškai nušviečia ir gina pačias apreikštąsias tiesas ir t. t.[2])

4. Teologijos pranašumas (praestantia).

Teologija praneša visus kitus mokslus, nes:

a) Jos tiesų tikrumas yra didesnis: tų tiesų tikrumą liudija pats Dievas. Teisingai pastebi šv. Tomas „aliae scientiae certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanae, quae errare potest; haec autem certitudinem habet ex lumine divinae scientiae, quae decipi non potest.“ [3])

b) Jos objektas pranašesnis, nes jis kalba apie Dievą, Jo Asmenis ir darbus, apie kūrinių santykį su Dievu, galutiniu jų tikslu.

c) Jos tikslas didesnis, nes kreipia mus į Dievą, galutinį mūsų tikslą, vyriausią laimę („Nei akis regėjo, nei ausis girdėjo...“[4])

Taigi teologija įvairių mokslų tarpe turi pirmybę.

Tik čia dėl to pasakymo gali kilti viena kita sunkybė. *Viena* sunkybė: pasaulinių mokslų tiesos (jų principai) yra tiek aiškios, jog dėl jų tikrumo net abejoti negalima; o dėl tikėjimo tiesų (principų) abejoti fiziškai galima; todėl atrodo, kad šiuo atžvilgiu pasauliniai mokslai praneša teologiją. Čia reikia atsiminti, kad kalbama apie tikrumą, kuris dalomas į objektyvų — tai pats patvarus daiktų savo esime buvimas, determinacija, ir į subjektyvų — tai stiprus proto pritarimas kuriai nors tiesai. Šis subjektyvus tikrumas suponuoja objektyvų motyvą[5]. Tik tas ob-

---

[1]) Žiūr. Dz. 1785, 1787, 1793.

[2]) Plg. Dorsch Aem., Institutiones theologiae fundamentalis, I: De religione revelata, 27—30.

[3]) 1 q. 1 a. 5.

[4]) 1 Kor. 2, 9.

[5]) Kas nori išmintingai protu pritarti kuriai nors tiesai, tas turi turėti ir objektyvų motyvą.

jektyvus motyvas gali turėti dvejopą stiprumą: arba pats (dėl savo galios ir vertingumo) arba dar ir mūsų atžvilgiu, (daugiau ar mažiau patraukdamas į save mūsų protą ir jį patenkindamas). Tas paskutinis stiprumas kaip tik ir yra įvairus pasauliniuose ir teologijos moksluose-Teologijos tiesų motyvai patys yra stiprūs, bet kai tos tiesos paliečia žmogaus protą, tai jų motyvai gali pasirodyti tolimesni už gamtos mokslų motyvus. Dėl daugelio gamtos mokslo tiesų negalima abejot, bet tai nėra todėl, kad, esą, tų tiesų tikrumas didesnis už apreikštų, bet tai yra todėl, kad tos gamtos mokslo tiesos artimesnės mūsų proto galioms[1]). Vaikas, pav., lengviau supras tiesą, kad saldumynas yra gardus daiktas, kaip jo tėvo astronomo pasakytą tiesą, jog žemę sukasi aplink saulę. Paskutinės tiesos tikrumas ne mažesnis, kaip pirmos, tačiau vaikas dėl antrosios tikrumo gali padvejoti, jei tik stipriai nepasirems tėvo autoritetu. Tikėjimo tiesų tikrumas yra didesnis už daugelį kitų tiesų, nes jos remiasi Dievo, autoritetu[2]). *Kita* sunkybė: metafizika, atrodo, yra pranašesnė už visus kitus mokslus, nes jie visi iš jos skolina pagrindines tiesas, o ji pati ne. Čia reikia pasakyti, jog visi mokslai turi bendrų tiesų, svarbiausia, vadinamuosius pirmuosius dėsnius (tapatybės ir t.t.); toliau, pasauliniai mokslai ir teologija turi skirtingų dėsnių, principų. Teologija savus principus ima ne iš kitur, tik iš apreiškimo; o kitų mokslų tiesomis, taip pat ir filosofijos, ji tik pasinaudoja kaip pagelbinėmis, kad apreikštas tiesas geriau perteiktų žmonių protams. Maža analogija: inžinierius

---

[1]) Plg. Dorsch Aem., De religione revelata, 25.

[2]) A. Jakštas, Mokslas ir Tikėjimas, 120: „Žmonės protestuoja vien prieš tikėjimo tiesas, dėl to, kad jos yra nesuprantamos, neaiškios. Kad neaiškios, tai tiesa. Bet dėl ko? Gi dėl to, kad jos nuo mūsų be galo tolimos. Tame dalyke jos labai panėši į anas tolimas, ne tik plika akimi bet ir per geriausius teleskopus vos beužmatomas žvaigždes. Tos žvaigždės mūsų akims atrodo silpnai žibančiais taškeliais, bet astronomai, kurie jas geriau yra ištyrę, sako, tai esą ne punkteliai, bet tikros saulės, daug didesnės ir skaistesnės už mūsiškę, kuri pati viena visą žemę apšviečia. Na, o jei taip yra su dangaus kūnais, tai nėra kuo stebėtis dėl neaiškumo tiesų, liečiančių dangaus Kūrėją. Nes skirtumas tarp Jo ir mūs yra neapsakomai didesnis negu tarpas tarp žemės ir anų vos užmatomų žvaigždžių, nuo kurių šviesa mus tepasiekia vos po 100000 metų, nors ji skrenda po 300000 kilometrų per sekundą!

Girdėdamas tai, koks kaimietis gali čia pasakyti: ot niekus kalbate: kaip tai mažas spuogelis gali būti didesnis ir skaistesnis už saulę? Aš to nematau ir tuo netikiu!... Bet mokytas žmogus to nepasakys, nes jis žino, kad tame dalyke klysta kaimietis, o ne mokslas. Taip pat yra ir su religijos dalykais. Kas jų gerai nepažįsta, gali juos lengvai užginčyti, lyg anas tamsus kaimietis astronomijos tiesas. Bet kas nepasigailės triūso tikėjimo tiesoms geriau pažinti, ras ne tiktai jas esant tokias, kokias Bažnyčia paduoda, bet ir įsitikins, kad jose esama tiek dvasiškos šviesos, kad priešais ją anų tolimų milžinų saulių šviesa bus lyg tamsiausias šešėlis."

Kad pasaulinių mokslų tiesos žmogaus protui aiškesnės už teologijos, Kleutgen, De ipso Deo, n. 34, sako: „Ceteris paribus tanto excellentior est scientia, quanto clarior et certior, atque ideo Beatorum theologia hanc nostram inenarrabiliter superat, attamen altissimarum rerum quamvis imperfecta cognitio desiderabilior rerum minimarum cognitione perfecta. Adde, quod, quae sunt maxima, eadem in se quidem certissima et evidentissima sunt, at non nobis, propter debilitatem intelligentiae nostrae... Tandem, quae de rebus divinis philosophia clare et certo cognoscit, iis theologia non privatur" (žiūr. Müller J., De vera religione, 26).

statydamas namus, pasinaudoja prityrusiais mūrininkais, dailidėmis ir t. t. Pasinaudoja padėjėjais ir teologija[1]).

5. Teologijos padala.

Teologijos padala mums čia reikalinga tam, kad pamatytume fundamentalinės teologijos vietą visoj teologijos sistemoj. Todėl čia ją ir minime.

1. *Medžiagos atžvilgiu* krikščioniškoji teologija *platesne* prasme daloma į:

1) Fundamentalinę, t. y. tą, kuri kalba apie visos teologijos pagrindus, kitaip tariant, apie patį apreiškimo faktą, apie apreiškimo šaltinius, apie apreiškimo saugotoją—Bažnyčią. Fundamentalinė teologija turi dar ir kitų vardų, kuriuos matysime vėliau.

2) Dogmatinę *plačia* prasme arba teologiją *griežta* prasme, t. y. tą, kuri kalba atskirai apie pačias apreikštas ir Bažnyčios pateiktas ir paaiškintas tiesas. Dogmatinės vardas yra kilęs iš žodžio „dogma"; suprantama, kad šis žodis savaime tinka ir teoretiškoms (spekulatyvioms) ir praktiškoms tiesoms, tik svarbu, kad jos būtų apreikštos ir Bažnyčios pateiktos žmonėms priimti, tikėti. Tik paskutiniais laikais tas dogmos žodis labiau taikomas spekulatyvioms tiesoms. Iš čia ir tas reiškinys, kad teologijos mokslas apie teoretiškąsias tiesas dažnai vadinamą dogmatine (griežta prasme) teologija; tas pavadinimas šiandie jau yra įsigalėjęs; tik, vartojant jį, visada reikia atsiminti tai, kad ir moralinė arba, kitaip tariant, praktiškoji teologija, sau normas ima iš apreiškimo, kad ir ji naudojasi Bažnyčios neklaidingu autoritetu; konsekventiškai, ir jos svarstomos tiesos taip pat yra *ir* apreikštos *ir* Bažnyčios pateiktos priimti. Iš to, kas pasakyta, matyti, kad dogmatinė (platesne prasme) teologija daloma į:

a) Dogmatinę teoretinę teologiją arba, kaip šiandie įprasta sakyti, stačiai dogmatinę (griežta prasme) teologiją[2]) arba dogmatiką. Ji yra ta teologijos šaka, kuri traktuoja tiesas apie Dievą, koks Jis yra pats (in se), apie pasaulio kūrimą, pasaulio atpirkimą ir t. t.; čia svarstomos labiausiai teoretiškos tiesos;

b) Dogmatinę praktikinę teologiją arba moralinę (platesne prasme) teologiją; ji kalba apie Dievą, kūrinių tikslą, ir apie žmogaus veiksmus, vedančius į tą tikslą[3]).

Dogmatinė praktikinė arba moralinė (platesne prasme) teologija dar daloma į:

---

[1]) Kad nėra prieštaravimo tarp teologijos ir kitų mokslų, žiūr. prof. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, 29—34.

[2]) Teologijos fakultetų ir kunigų seminarijų paskaitų lentelėse dogmatinė teologija šia prasme ir imama.

[3]) Van Noort G., De vera religione, XI p.: „Theologia dogmatica practica (moralis) se habet erga theologiam dogmaticam theoreticam ut pars ad totum. Unde scholastici et ipse D. Thomas omnes veritates revelatas tam speculativas quam practicas eadem Summa Theologica tractabant. Quare si hodie auctores saepe theologiam practicam (moralem) dogmaticae opponunt, hic modus loquendi significare nequit, moralem non esse partem intrinsecam dogmaticae."

α) M o r a l i n ę (griežta prasme) teologiją. Ji kalba apie įsakymus, apie tai, kas leista, kas ne.[1])

β) A s k e t i n ę teologiją. Ji kalba apie patarimus (evangeliškus), apie ordinarines tobulybei siekti priemones.

γ) M i s t i n ę teologiją. Ji kalba apie nepaprastus tobulybei siekti kelius ir priemones.

δ) P a s t o r a l i n ę teologiją. Ji dėsto, kaip vesti pastoracijos (ganytojo) darbas žmonėse.

Šiai artimos yra katechetika, homiletika.

ε) L i t u r g i k ą. Ji apima įstatymus, nurodančius ir vienodinančius Dievo garbinimo būdą, apeigas.

ϑ) B a ž n y t i n e s t e i s e s. Jos apima įstatymus, tvarkančius išorinį Bažnyčios gyvenimą[2]).

2. *Metodo arba dėstymo būdo* atžvilgiu teologija (svarbiausia, dogmatika ir moralinė [griežta prasme] teologija) skirstoma į:

1) P o z y t i v i n ę teologiją. Ji, pasinaudodama Šv. Raštu ir Tradicija, įrodinėja, kurios tiesos iš tikrųjų yra apreiškime; kitaip tariant, ji atsako į klausimą: a r i š t i k r ų j ų t a i p *yra*, vadinasi, ar iš tikrųjų tos tiesos yra apreikštos? Vadinasi, ji konstatuoja apreiškimo šaltinių turinį.

a) Jei ši teologija įrodinėdama naudojasi beveik vien Šv. Raštu, tai ją tada vadina b i b l i n e teologija. Šiai teologijai padedamieji dalykai yra tie, kuriuos mes pavadintume b i b l i n ė m i s s t u d i j o m i s (studium biblicum); čia įeina, svarbiausia, Šv. Rašto egzegezė, paskum įvadas, Šv. Rašto archeologija (sacra), hermeneutika, filologija (sacra) ir t. t., žodžiu, visa, kas reikalinga Šv. Rašto studijoms.

b) Jei pozityvinė teologija remiasi tik Tradicija, tai turi įvairius vardus, žiūrint, kokiais Tradicijos šaltiniais ji ypač naudojasi; teologija yra p a t r i s t i n ė — jei ji naudojasi, svarbiausia, Bažnyčios tėvais; s i m b o l i n ė — jei naudojasi tikėjimo simboliais ir kitais autentiškais pačios Bažnyčios dokumentais ir t. t. Šios rūšies teologijai padedamaisiais dalykais yra visi tie, kuriuos mes pavadintume i s t o r i n ė m i s s t u d i j o m i s (stu-

---

[1]) Teologijos fakultetų ir kunigų seminarijų paskaitų lentelėse moralinė teologija šia (griežta) prasme ir imama.

[2]) Prof. P. B ū č y s, Teologijos enciklopedijos kursas, 40—43, teologiją skaido į keturias sekcijas: 1) istorinė sekcija, kuriai priklauso Šv. Raštas su savo mokslo šakomis ir su gausingais padedamaisiais mokslais, Bažnyčios istorija su krikščion. archeologija, patrologija, vidurinės ir vėlesnės teologijos istorija, vienuolių istorija, Bažnyčios Santarybų istorija, popiežių istorija, krikščioniškojo meno istorija, bažnytinės muzikos istorija; prie visų istorijos šakų prisideda padedamieji mokslai: epigrafika (parašų mokslas), sfragistika (mokslas apie antspaudus), numizmatika (mokslas apie medalius ir pinigus), heraldika (žymesnių giminių ir jų ženklų mokslas), diplomatika (dokumentų rašymo būdų mokslas); 2) sistematinės teologijos sekcija, kuriai priklauso fundamentalinė teologija, dogmatinė (griežta prasme) teologija; 3) praktikinė teologijos sekcija, kuriai priklauso moralinė (griežta prasmė) teologija, asketika, mistika, pastoralinė teologija su padėjėjomis — homiletika ir katechetika, pastoralinė medicina, pastoralinė sociologija; 4) teisių arba juridinė sekcija, kuriai priklauso kanonų teisė su visais kitais jai artimais mokslais ir liturgika. Teisių sekcija yra lygiagretė praktikinės teologijos sekcijai. Sujungus praktikinę sekciją su sistemine lieka, pagal prof. Būčį, šios teologijos mokslo sekcijos: 1) sisteminė teologija, 2) juridinė teologija, 3) istorinė teologija.

dium historicum', vadinasi, visa tai, kas padeda geriau prieiti prie Tradicijos; čion įeina patrologija, dogmų istorija, erezijų istorija, Bažnyčios santarybų istorija ir t. t.[1])

2) S p e k u l i a t y v i n ę arba dažnai dar vadinamą scholastinę teologiją, t. y. tokią, kuri filosofiškai stengiasi tas apreikštąsias tiesas nušviesti, bent kiek priartinti jas žmogaus protui, apginti jas, surišti su viena kita, daryti iš jų tolimesnes išvadas, visą tą medžiagą suvesti į vieną sistemą ir t. t.; žodžiu, ji stengiasi atsakyti į klausimą: k a s t o s a p r e i k š t o s t i e s o s y r a s a v y. Padedamieji dalykai šiai teologijai yra visi tie, kuriuos mes pavadintume f i l o s o f i n ė m i s s t u d i j o m i s; čion įeina logika (reikalinga visiems mokslams), ypač kriteriologija, ontologija, kosmologija, etika, filosofijos istorija ir t. t.

Pastabos. 1. D ė l t e o l o g i j o s s u s k i r s t y m o į p o z i t y v i n ę ir s p e k u l i a t y v i n ę t e o l o g i j ą. Kai mes teologiją dalome į pozityvinę ir spekuliatyvinę, tai dar nereiškia, kad čia turimos dvi teologijos; krikščioniškoji teologija tėra viena. Tas suskirstymas nori tik parodyti, kad apreikštos tiesos traktuojamos, svarstomos *dvejopu būdu*. Kaip jau padaloj minėjome, pozityvinė teologija turi tikslą parodyti, kad tikimos tiesos yra apreiškime, apreiškimo šaltiniuose (Šv. Rašte, Tradicijoj), o spekuliatyvinė teologija turi tokį tikslą: t a s p a č i a s tiesas, padedant filosofijai, priartinti žmogaus protui, nušviesti analogijomis, apginti jas nuo priekaištų, daryti tolimesnes išvadas, suvesti jas į vieną sistemą ir t. t. Taigi ta pati teologija eina dvejas pareigas, funkcijas.

Teologijoj abu tie medžiagos traktavimo būdai yra reikalingi ir jų išskirti negalima. Spekuliatyvinė teologija, aišku, suponuoja pozityvinę; ši duoda anai medžiagą. Kai baigiasi pozityvinė teologija, prasideda spekuliatyvinė. Bet jos abi reikalingos, tačiau, atsižvelgiant į laiko reikalavimus gali tekti vieną jų labiau iškelti, akcentuoti, tik ne visai jas išskirti.[2])

2. Dėl s c h o l a s t i n ė s t e o l o g i j o s. Kaip minėjome, spekuliatyvinę teologiją šiandien dažnai vadina scholastine teologija. Nors didelių skirtumų tarp vienos ir antros nėra, tačiau, griežtai kalbant, tai nėra visai tas pats dalykas. Scholastinę teologiją pavadino taip pat spekuliatyvine, nes tiek viena, tiek antra turi tikslą filosofiškai paaiškinti (kiek tai galima) apreiškimo tiesas, apginti jas, suvesti į vieną sistemą ir t. t. Vadinasi, svarbiausiuose dalykuose spekuliatyvinė ir scholastinė teologija yra tas pats dalykas. Skirtumas tarp jų liečia daugiau formą: scholastika visada, ypač seniau, vartojo trumpą, suglaustą, daugiausia s i l o g i s t i n ę

---

[1]) Kaip anksčiau minėjome, visos mokslo šakos, įeinančios į istorines ir biblines studijas, irgi yra teologijos dalykas; bet teologija čia paimta jau platesne prasme. Šias mokslo šakas kai kas vadina bendru vardu *scientiae theologicales*.

[2]) S. T h o m a s, Quaestiones Quodlibetales, quodlibetum quartum, q. 9 a. 18: „Quilibet actus exequendus est secundum quod convenit ad suum finem. Disputatio autem ad duplicem finem potest ordinari. Quaedam enim disputatio ordinatur ad removendam dubitationem *an ita sit;* et in tali disputatione theologica maxime utendum est auctoritatibus, quas recipiunt illi cum quibus disputatur... Quaedam vero disputatio est magistralis in scholis non ad removendum errorem, sed ad instruendum auditores ut inducantur ad intelectum veritatis quam intendit: et tunc oportet rationibus inniti investigantibus veritatis radicem et facientibus scire *quomodo sit* verum quod dicitur".

(arba kaip dažnai vadina scholastinę) formą. Ši forma ir šiandie dar plačiai vartojama, ypač moksliškose knygose ir disputuose. Tik tas dalykas, žinoma, nėra esminis. Yra dar, ypač jei žiūrėti į dalyką istoriškai, ir kitų skirtumų.[1]) Tik tai čia mums nesvarbu. Pats scholastikos žodis šiandie ne visų vienodai suprantamas[2]).

B. Fundamentalinė teologija.

1. Apskritai.

Kalbėjome apie *teologiją*. Dabar apie *fundamentalinę* teologiją. Kaip minėjome, teologijos (griežta prasme) formalis objektas yra tiesų įrodymas, pasiremiant apreiškimu (demonstrabilitas ex revelatione). Tik čia savaime aišku, kad teologija, jei ji nori būti mokslu, tuo apreiškimu tegali naudotis tada, kai pats apreiškimo faktas yra moksliškai įrodytas. Teisingai sako H. Dieckmann[3]): „Krikščionių religija tvirtina, kad ji yra pozityvi ir Dievo duota per Kristų, Dievo siųstąjį ir Sūnų. Ji universali, vadinasi, Dievo noru skirta visiems žmonėms. Kas šią religiją praktikuoja, jos paduotas tiesas tiki ir tų tiesų laikosi, jos žmogų pašventinančias priemones panaudoja, tas išgelbės savo sielą, t. y. džiaugsis su Dievu danguje. Tai labai didelis pasakymas. Ir todėl aišku, kad šio tvirtinimo negalima priimti be tikrų įrodymų. Pirma reik žinoti didelę istorišką tiesą, kas, būtent, buvo tas Jėzus Nazarietis, apie Kurį istorijos šaltiniai sako, kad Jis gyvenęs prieš XIX amžių, gimęs iš žydų tautos, iš Dovydo giminės, iš Marijos. Ar buvo Jis koks nors Dievo siuntinys, ar buvo Jis įsikūnijęs Dievo Sūnus, siųstas žmonėms apreikšti Dievo valią? Jei taip, tai Jo žodžiai yra tikras Dievo apreiškimas“.

Klausimas: kas buvo Kristus, ar paprastas žmogus, ar Dievo siųstasis skelbti žmonėms Jo valią, tenka spręsti apologetikai. Natūralė teologija arba teodiceja mums įrodo Dievo buvimą ir kitas žmogaus protui prieinamas religiškas tiesas. Apie antgamtišką tarp žmonių ir Dievo ryšį kalba antgamtiška teologija; ji apreiškimą jau suponuoja. Apreiškimo faktą įrodyti kaip tik ir tenka apologetikai; todėl ji yra tarytum tiltas, jungiąs filosofiją ir krikščionišką teologiją. Gražiai apie apologetiką sako H. Felder: „Sinistra manu philosophiam apprehendens, dexteram theologiae tendens, ambas harmonice et organice coniungit“.[4]) Katalikybė nesideda

---

[1]) Plačiau tuo klausimu žiūr. Grabmann M., Geschichte der scholastischen Methode, 1911.

[2]) Van Laak H., Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium, I 17: „Hodie aliquando „scholasticae“ nomen non adhibetur pro ratione theologiam docendi. . ., sed *ea philosophiae et theologiae capita* designat, *quae inde a s. 12 usque ad 20 in scholis catholicis communia erant.* Opponitur doctrinis contrariis multorum recentiorum praecipue acatholicorum“.

[3]) De Ecclesia, Friburgi Br. 1925, I 2—3.

[4]) Apologetica sive theologia fundamentalis, I 15. Tas pats autorius tos pat knygos 15 pusl. prideda: *„Apologetica est scientia sui generis,* distincta ab omnibus disciplinis tam profanis quam theologicis. Licet enim non totaliter, tamen primarie habet *obiectum materiale et formale* ab utrisque distinctum. Per se ergo neque ad philosophiam neque ad theologiam stricte pertinet.“

esanti kilusi iš kokių natūralių priežasčių, tik dedasi esanti Dievo apreikšta; todėl reikia įrodyti jos antgamtišką charakterį.

Fundamentalinė teologija įrodo tai, kad krikščionybė, konkrečiai kalbant, katalikybė yra dieviškos kilmės.

Šiame savo darbe mes tekalbame: 1) apie fundamentalinės teologijos sąvoką, 2) skirtumus tarp fundamentalinės teologijos ir kitų teologijos mokslo šakų, 3) apologetikos uždavinius, 4) metodus, 5) sistemą ir 6) vardus.

2. Fundamentalinės teologijos sąvoka.

Fundamentalinę teologiją arba apologetiką[1]) apibrėžiame šiaip: *fundamentalinė teologija yra mokslas, kuris labiausiai istoriškai ir filosofiškai įrodo Dievo apreiškimo faktą, kokį skelbia katalikų Bažnyčia* (scientia eorum quae de facto revelationis divinae rationibus historicis et philosophicis scibilia vel demonstrabilia sunt)[2]).

Pasakyta:

1. Įrodo *apreiškimo faktą*. Tai yra apologetikos subjektas (obiectum attributionis, subiectum arba obiectum formale quod arba obiectum primarium).

Į apreiškimą žiūrėtina dvejopai:

a) Apreiškimas, formaliai paimtas. Čia jis svarstomas kaip istoriškas faktas, vadinasi, atsakoma į klausimą, ar buvo istorijoj toks faktas, kad Dievas apreiškė žmonėms religiją, ar nebuvo.

b) Apreiškimas, materialiai paimtas. Čia apreiškimu suprantama pačios apreiškimo tiesos, tų apreiškimo tiesų kompleksas.

Šių tiesų svarstymas yra teologijos griežta prasme dalykas, pirmiausia dogmatikos, paskum moralinės teologijos ir t. t. Tuo tarpu apreiškimo fakto konstatavimas jau yra fundamentalinės teologijos dalykas. Apie jį fundamentalinė teologija ir kalba: įrodo apreiškimo faktą, konkretiškai sakant, krikščionybės antgamtišką kilmę, (nes, kaip įrodo ta pati apologetika, tik viena krikščionybė tėra apreikšta).

---

[1]) Goebel B., Katholische Apologetik, Freiburg i. Br. 1930, 1: „Der Wortbedeutung nach müsste man Apologetik auf theologischem Gebiet bezeichnen als die *methodische Anleitung zur Apologie*, zur Rechtfertigung und Verteidigung der Religion, des Christentums oder der Kirsche, sowie etwa die Homiletik eine Methodenlehre der Homilie, die Katechetik der Katechese, die Aszetik der Aszesę ist. In diesem Sinn wäre die Apologetik in die Pastoraltheologie einzubeziehen."

[2]) Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, Oeniponte 1927, I, V p. Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i. Br. 1930, I: Seitz A., Apologetik: „Systematische Rechtfertigung der einen wahren Religion, Offenbarung und Kirche Gottes auf der Grundlage der naturl. Erfahrung u. Vernunft. Die *allgemeine A.* hat zum Gegenstand die natürl. Religion u. die übernatürl. Offenbarung Gottes, die *spezielle A.* die vollendete Offenbarung durch den Gottessohn Christus u. die Offenbarungsvermittlung durch die Kirche." Mausbach J., Grundzüge der katholischen Apologetik², Münster 1919, 1: „Wissenschaft, welche die Glaubwürdigkeit des katholischen Christentums als der von Gott geoffenbarten Menschheitsreligion nachweist." Schill-Straubinger, Theologische Prinzipienlehre⁴, Paderborn 1914, 16: „Wissenschaft von den natürlich erkennbaren Grundlagen der christlich-katholischen Religion."

Apologetika kalba dar ir apie *Bažnyčią*, kuri, norint Dievui, turi tą apreiškimą saugoti, neklaidingai jį (aiškinti custodia divinae revelationis); apologetika kalba taip pat apie *apreiškimo šaltinius* (Šv. Raštą ir Tradiciją). Tačiau vis dėlto svarbiausiu apologetikos subjektu lieka pats apreiškimo faktas. Kai apologetika įrodo *ir* apreiškimo faktą *ir* to apreiškimo sveiką išlaikymą katalikų Bažnyčioj, tai žmogaus protas įgyja apreikštų tiesų tikėtinumą, vadinasi, jog apreikštomis tiesomis galima tikėti (credibilitas, Glaubwürdigkeit).

2. Materialis objektas (obiectum materiale) arba tiesos apie kalbamojo dalyko subjektą yra tos *tiesos, kurios ką nors apie šį subjektą* pasako. Apologetikos materialį objektą sudaro tokios patirtos tiesos, kaip Kristus gyveno, Kristus darė stebuklus, pranašavo, Kristus Dievo siųstas ir t. t. Šios tiesos pasako apie apologetikos mokslo subjektą, būtent, patį apreiškimo faktą. Todėl ir sakome apibrėžime: scientia *eorum quae demonstrabilia sunt.*

3 Apibrėžime pasakyta: fundamentalinė teologija yra mokslas, kuris *istoriškai ir filosofiškai įrodo* apreiškimo faktą. Pabrauktais žodžiais norima pasakyti, jog formalis apologetikos objektas (obiectum propter quod arba obiectum sub quo) arba tas žiūrėjimo punktas, iš kurio į visą medžiagą žiūrima (respectus sub quo scientia obiectum materiale attingit), arba tas pažinimo pradas (Erkenntnisprinzip) yra žmogaus protas, veikiąs šiam reikalui istoriškais tyrinėjimais ir filosofišku galvojimu.

Taigi, kaip matyti, fundamentalinė teologija skiriasi nuo teologijos (griežta prasme) ir savo formaliu objektu: teologijoj formalis objektas yra įrodinėjimas, paremtas apreiškimu (demonstrabilitas ex revelatione), apologetikoj — filosofiškas ir ypač istoriškas įrodinėjimas [1]).

Čia jau galima pažymėti vienas dalykas, su kuriuo apologetika susiduria savo kurse, būtent, kad apologetika ne vienu keliu įrodinėja apreiškimo faktą ir ne visuose keliuose nuo pat pradžios iki galo protas veikia

---

[1]) Dėl apologetikos santykio su tikėjimu Fr. Reg Garrigou-Lagrange, De revelatione[3], Romae 1925, 14 sq.: „... Ratio non ex se sola invenit motiva credibilitatis, sed solum iudicat de valore eorum, quae sibi proponuntur a Deo... A Deo revelante proponuntur, sed postea ratione demonstrantur... Deus ipse suam revelationem defendit et non relinquit illam sola philosophia defendendam... Ipsa classica apologetica est plus, quam collectio argumentorum philosophico-historicorum... Apologetica est defensio rationalis divinae revelationis... Dirigitur ab ibsa fide et utitur philosophia et historia tanquam inferioribus disciplinis. Apologeta non est investigator, fide adhuc carens, sed defensor fidei ut nomen ipse sonat... Fides requiritur in apologeta, quamvis non necessario in auditore... Qui sub directione (intrinseca) fidei est, est certus de conclusione obtinenda, tamen rationabiliter procedit, quia directio fidei non minuit rationabilitatem defensionis, si vis probativa motivorum a Deo propositorum sola ratione defendi potest..." Ne visi apologetai nori sutikti su čia paminėta mintimi, kad apologetika yra sub intrinseca directione fidei ir kad ji kaip mokslas nebūtų specifiškai skirtingas nuo griežta prasme paimtos teologijos. Čia tuo reikalu galima paminėti, kad ir Poulpiquet *(L'objet intergal de l'apalogetique,* Paris 1912), de Bachelet *(Dictionnaire apologetique de la foi catolique* straipsny *apologetique)* ir k. Jie sako, kad apologetica non est sub directione fidei nisi extrinsece sicut philosophia prout non debet doctrinae revelatae contradicere, ir kad apologetika yra mokslas specifiškai besiskirias nuo antgamtinės teologijos

vienui vienas. Vienu atveju protas visus įrodymus veda pats vienas, antru — greta proto prisideda ir kitas elementas, būtent, superracionalis. Tuos apologetikos kelius ir elementus mes čia trumpai paminėsime.

Įrodinėjant apreiškimo faktą, konkretiškai kalbant, krikščionybės dievišką kilmę (nes kaip įrodo apologetika, krikščionybė yra tikrai Dievo apreikšta), galima eiti dviem ar net trimis keliais.

a) Einant pirmuoju keliu, galima pradėti betarpiškai nuo pačios Bažnyčios, jos gyvenimo (immediate ex contemplatione ipsius Ecclesiae cath. prout concrete se in terra conspiciendam praebet). Jei mes Kristaus įsteigtoj Bažnyčioj matome Dievo ranką, rodančią ypatingą šioj Bažnyčioj Dievo apvaizdą, tai galime sakyti, jog ši Bažnyčia tikrai yra iš Dievo ir, konsekventiškai, jog Jos įsteigėjas Kristus buvo Dievo siųstasis paskelbti naują mokslą. [1]) Šis kelias, kaip matyti, trumpesnis: įrodžius iš Bažnyčios nuostabaus gyvenimo (mirabilis vita Ecclessiae) Jos pačios dievišką kilmę, tuo pačiu tenka pripažinti tiesa visa tai, ką Bažnyčia moko: dogmų tikrumą, Kristaus dievišką pasiuntinybę ir net dievybę, popiežiaus primatą, neklaidingumą ir t. t. Konsekventiškai, šiuo keliu einant, nebėra, griežtai kalbant, gyvo reikalo įrodinėti Kristaus dievišką pasiuntinybę, pasiremiant istoriškais apie patį Kristų šaltiniais. Tuo būdu atkrinta daug istoriškų, filosofiškų ir kitokių klausimų, kuriuos kaip tik reikėtų paliesti, einant kitais keliais. Tas kelias kai kurių vadinamas regresyvišku; tačiau jį galima pavadinti ir analitišku. Kai kas vadina jį dar empirišku keliu (via empirica) [2]).

Einant apologetikoj šiuo keliu, suprantamas dalykas, visą laiką tenka naudotis beveik vien protiniu elementu. Protas: α) istoriškai tyrinėja nuostabų Bažnyčios gyvenimą istorijos bėgy; jis stebi Bažnyčios raidą, šventumą, didelę Jos vertę ir svarbą žmonijai, Jos patvarumą ir vieningumą ir t. t. [3]); tai yra istoriškas tyrinėjimas; β) vėliau protas įrodo, kad toks Bažnyčios gyvenimas negali būti išaiškintas natūraliai, tik nepaprasta Dievo intervencija, vadinasi, čia yra morališkas stebuklas, o kai kada net fižiškas. Konsekventiškai, pati Bažnyčia, Jos gyvenimas yra didelis Bažnyčios skelbiamų tiesų,—ypač tiesos, kad Dievas per vienintelį savo Sūnų, įsikūnijusį Dievo Žodį, per Kristų kalbėjo į žmonės,— ti-

---

[1]) Vatikano Santaryba, sess. III, Constitutio dogmatica de fide catholica, cap. 3 šiaip sako: „Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt deposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsam, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem *magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.*

Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in nationes (Is. 11, 12), et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute." (žiūr. Dz. 1794)

[2]) Reikia pastebėti, kad šis kelias praktikoj reikšmingas, nes Dievo malonė tuo keliu žmones dažniausiai ir veda prie įsitikinimo, jog katalikų Bažnyčia ir kartu krikščionybė yra dieviškos kilmės.

[3]) Vadinasi, stebi visa tai, ką mini Vatikano Santaryba savo sess. III, Constitutio dogmatica de fide catholica, cap. 3 (žiūr. Dz. 1794).

kėtinumo motyvas (motivum credibilitatis); tai yra filosofiškoji šio kelio pusė.

b) Antrasis apologetikoj kelias yra daugiau progresyvus. Čia, pasiremiant istoriškais šaltiniais, pradžioj įrodoma, kas buvo Kristus, ką apie save Jis kalbėjo, kurie Jo darbai. Pradedama nuo Kristaus asmens istoriškumo, Jo paties pasisakymų apie save (de testimonio Christi uti facto). Vėliau žiūrima, kuo Jis remia savo tvirtinimus asmens (šventumu, stebuklais, pranašystėmis ir t. t.; tai yra de testimonio Christi uti vero). Tuo būdu prieinama išvados, jog Kristus — Dievo siųstasis ir Jo žodis yra Dievo žodis (čia turime pirmąjį ir patį svarbųjį fundamentalinėj teologijoj traktatą: *Kristus — Dievo Siųstasis* [De Christo Legato divino] arba, kaip kiti vadina: *tikroji religija, apreikštoji religija, krikščioniškas apreiškimas* [De vera religione, De religione revelata, De revelatione christiana]).

Vėliau, remiantis Kristaus žodžiais, paimtais iš N. Įst. knygų, kaip istoriškų dokumentų, įrodoma, kad Kristus įsteigė Bažnyčią su tam tikrais ypatumais (proprietates) ir žymėmis (notae). O kad katalikų Bažnyčia tikrai yra ta pati Kristaus įsteigtoji Bažnyčia, mes pažįstame iš tikrai Kristaus Bažnyčiai priklausančių žymių. Šiai Bažnyčiai paties Kristaus pavesta saugoti ir neklaidingai aiškinti Dievo apreiškimas (tai yra antrasis fundamentalinės teologijos traktatas: *Bažnyčia, Kristaus Bažnyčia* [De Ecclesia, De Ecclesia Christi]).

Galop, Bažnyčios neklaidingumu įrodoma, jog apreiškimo šaltiniai yra Tradicija ir įkvėptas Šv. Raštas (čia tretysis ir mažesnis fundamentalinės teologijos traktatas: *Apreiškimo šaltiniai* [De fontibus revelationis, De locis theologicis]).

Šiame kely, aišku, pradžioj (kalbant apie Kristaus pasiuntinybę) daugiausia veikia vienas protas. Jis pradžioj konstatuoja faktus, pav., Kristaus asmens istoriškumą, Kristaus stebuklus ir t. t.; tai yra proto padaromas istoriškas tyrinėjimas. Toliau protas tiria tokius faktus, kaip, pav., stebuklų ir k., galutinę priežastį (Dievą. Čia jau filosofiškoji šio antrojo kelio pusė. Tuo būdu protas prieina, kad Kristus yra tikrai Dievo siųstas [1]).

Apologetika, įrodinėdama Bažnyčios dievišką pasiuntinybę ir Jos neklaidingumą, vis dėlto jau remiasi ir autoritetingu Kristaus, Dievo Siųstojo, žodžiu, kuris istoriškai tikrai Kristui priklauso ir iki mūsų dienų išsilaikė. Tokiu būdu čia iš dalies įeina ir teologiškas arba superracionalis elementas: antgamtiškas apreiškimas.

Toliau, pasirėmusi autoritetingu (kaip Legato) Kristaus žodžiu

---

[1]) Brunsmann Joh., Lehrbuch der Apologetik, I: Religion und Offenbarung, Wien 1930, 3: „(Die Apologetik) ist in ihren ersten Teilen (kur kalbama apie Kristų kaip Dievo siųstąjį; antra dalis: Bažnyčia; trečia: Apreiškimo šaltiniai. P. V.) reine Vernunftwissenschaft mit historisch-philosophischem Gepräge. Doch darf sie deshalb nicht einfachhin als ein bestimmter Teil der Geschichte oder Philosophie angesehen werden. Sie unterscheidet sich von diesen Disziplinen an sich betrachtet dadurch, dass sie den mit dem Wesen der Geschichte und Philosophie noch keineswegs gegebenen Zweck verfolgt, die religiösen Grundlagen des katholischen Glaubens zu beweisen.“

ir Bažnyčios neklaidingumu apologetika kalba apie Šv. Rašto įkvėpimą ir apskritai apie apreiškimo šaltinius. Tuo būdu vėl superracionalis elementas apologetiškoj argumentacijoj: Bažnyčios neklaidingumas[1]).

c) Tretysis kelias dar daugiau progresyvus. Čia pradedama nuo Senojo Įstatymo pranašyscių apie Mesiją; parodoma, kad tos istoriškos pranašystės detališkai įvyko Evangelijų nusakytame Kristaus asmeny, Jo gyvenime ir darbuose. Pranašyscių įvykimas parodo pačių pranašyscių dievišką kilmę ir kartu Kristaus dievišką pasiuntinybę, nes mesianiškos pranašystės kaip tik kalba apie Mesiją, Dievo siųstąjį skelbti žmonijai naują evangeliją[2]). Čia, kaip matyti, protinis elementas yra beveik vienintelis.

3. Skirtumas tarp fundamentalinės teologijos ir kitų mokslų.

Čia aiškinama, kuo apologetika skiriasi nuo dogmatikos, apologijos, teodicejos, filosofijos ir t. t.

1) Apologetika skiriasi nuo *dogmatikos*: a) savo materialiu objektu (obiectum materiale): pirmosios materialis objektas — apreiškimo faktas ir apreiškimo išsilaikymas Bažnyčioj, antrosios — apreikštos tiesos ir padarytos iš jų išvados (singulae veritates fidei); b) formaliu objektu (quoad obiectum formale, obiectum quo): pirmosios formalis objektas lyg ir dvejopas: α) įrodant apreiškimo faktą Kristaus asmens istoriškumu, Jo žodžiais ir darbais, vadinasi, einant antruoju aukščiau minėtu keliu (ilgesniu), remiamasi tik proto pažinimu, būtent, istoriškai (nes apreiškimo faktas yra istorijos dalykas), filosofišku (nes spręsti apreiškimo galutinę priežastį yra filosofijos dalykas), pažinimu; β) įrodant Bažnyčios paskyrimą saugoti apreiškimą, remiamasi *arba* istoriškai teologišku pažinimu, būtent, kai remiamasi Kristaus, Dievo siųstojo, žodžiu (tai būna, einant antruoju apologetikos keliu), *arba* tik natūraliu pažinimu, būtent, istoriškai filosofišku pažinimu (cognoscibilitas historico-philosophica). Sakoma istorišku, nes įrodyti, jog Bažnyčia iš tikrųjų visada tvirtino ir tebetvirtina, kad tik Ji yra siųsta saugoti apreiškimą ir kad tą jos tvirtinimą liudija tam tikri faktai (šiuo atveju stebuklai), — yra jau istorijos dalykas; sakoma filosofišku pažinimu, nes įrodyti tų faktų (stebuklų) galutinę priežastį (Dievą) yra filosofijos dalykas (šis istoriškai filosofiškas pažinimas būna tuo atveju, kai einama pirmuoju aukščiau

---

[1]) Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 2—3.

[2]) Kad dalyko nebekartotume, šia proga pastebime: tretysis kelias ypač vartotinas ten, kur klausytojai priima Senojo Įstatymo knygų ne vien istoriškumą, bet ir jų dievišką kilmę, vadinasi, kad jos Dievo įkvėptos knygos. Pagal evangeliją Kristus nekartą tuo keliu įrodinėjo žydams savo dievišką pasiuntinybę. Panašiai kalba ir apaštalai, ypač šv. Matas, (žiūr. Mat. 11, 2 sq.; 22, 41 sq.; Lk. 4, 17 sq.; Jon. 5, 39 sq ir. k.), kuris savo rašytoj evangelijoj daug kartų primena žydams įvykusias Kristuje Senojo Įstatymo pranašystės. Šis kelias, be abejonės, geras. Tik daugumas apologetikos vadovėlių autorių pasirenka aukščiau minėtąjį antrąjį kelią. Nors jis ir ilgesnis už pirmąjį, bet už tat jis padeda plačiau ir moksliškiau pagrįsti Kristaus apreiškimo dieviškąją kilmę. O nuostabus Bažnyčios gyvenimas naudingiau svarstyti ten, kur kalbama apie Bažnyčią. Tretysis kelias turi tą sunkybę, kad reikalauja didesnių studijų suprasti Senojo Įstatymo knygoms. Bet reikia pasakyti, kad šis tretysis kelias gali būti jungiamas su antruoju.

minėtu keliu); dogmatikos formalis objektas — įrodymas apreiškimu (demonstrabilitas ex principiis revelatis).

Taigi fundamentalinė teologija yra dogmatinės (plačia prasme) teologijos įvadas.

2) Apologetika skiriasi nuo *teodicejos*, nes skirtingi yra jų materialiai objektai: teodiceja kalba apie Dievo buvimą, Jo prigimtį ir t. t., o apologetika, suponuodama natūralę religiją, dar nagrinėja antgamtiško apreiškimo faktą.

3) Apologetika skiriasi ir nuo *apologijos*, nes čia skirtingi yra jų materialiai objektai (obiecta materialia): apologetikos materialis objektas, svarbiausia,—apreiškimo faktas, apologijos — ginti atskiras tikėjimo tiesas. Be to, formalis apologetikos objektas yra, svarbiausia, natūralis pažinimas (lumen rationis), o apologijos gali būti ir apreiškimas (žiūrint į reikalą).

4) Fundamentalinė teologija arba teoretiškoji apologetika skiriasi taip pat ir nuo *praktiškosios apologetikos* arba nuo vadinamojo *apologetiškojo meno* (ars apologetica): praktiškosios apologetikos arba vadinamojo apologetiškojo meno arba plačia prasme paimtos pastoralinės teologijos uždavinys, žiūrint į laiko dvasią, tautybę ir t. t. ir t. t., yra ugdyti žmonėse tikrą apreikštą religiją ir ją palaikyti. Todėl praktiškajai apologetikai, įvairiose sąlygose siekiant savo tikslą, tenka vartoti įvairias geras priemones ir įvairius būdus. Jai tenka turėti prieš akis atskirą žmogų ir tai visą žmogų. Fundamentalinės teologijos tikslas: logiškai pagrįsti tikėjimo mokslą (scientiam fidei), visą teologiją (ut sit rationabilis). Fundamentalinė teologija savo prigimtimi yra labiau pozityvi, kaip negatyvi arba defensyvi.

Tas čia pabrėžtas tarp fundamentalinės teologijos ir apologetiškojo meno arba praktiškosios apologetikos skirtumas reikia stipriai atsiminti, kad, besigaudant įvairių naujų apologetikų, nebūtų paneigta vadinamąją tradicionalinę apologetiką[1]).

---

[1]) Plg. Dorsch Aem., De religione revelata, 109—110; Dieckmann H., De revelatione christiana, 27 sq: „Unde sequitur theologiam fundamentalem esse: A) Scientiam *theoreticam*, neque vero practicam (artem).

Practicae utique apologeticae incumbit officium, ut totum hominem, non solum eius intellectum considerans, omnibus quibus potest modis ac mediis adducat ad veritatem intelligendam et amplectendam. Hi vero modi et haec media sunt sane innumera, alia adhibenda aliis in circumstantiis, aliis temporibus, aliis pro hominibus qui tantopere inter se differunt indole nationali et individuali, aetate et sexu, educatione et vitae consuetudine, eruditione et cultura. Paucissimis sola via intellectualis et theoretica sufficiet; accedere vel praecedere debet via animi seu „cordis" quae dicitur; volunta et vis imaginativa, sensus religiosus aeque ac sensus aestheticus, via negativa simul cum positiva, defensiva cum explicativa ac forte etiam offensiva, brevi: apologetica practica ex praxi, i. e. concretis circumstantiis discere debet, quid sibi faciendum, quomodo agendum sit. Atque adeo dubium esse poterit, num hac in disciplina methodus aliqua vel omnino statui vel ut unice efficax laudari et commendari possit. Ab apologetica practica igitur theologia fundamentalis toto caelo distat tamquam scientia theoretica quae finem consequitur clare circumscriptum: fundare logice scientiam fidei. Neque tamen eo sequitur nullam adesse *relationem inter utramque* scientiam... In discussionibus quidem recentibus non clare haec distinctio exhibita vel prae oculis habita est. Methodi novae, quae encomiis aliquando nimiis laudabantur tamquam efficaces vel etiam unice nostrae aetati convenientes, utiles esse possunt apologeticae practicae; at nefas est inde concludere, per ipsas theologiam fundamentalem superfluam reddi; nefas porro est eidem vitio vertere quod non doceat vel

5) Kaip jau anksčiau esame minėję, apologetika taip pat skiriasi ir nuo *filosofijos*. Pirmosios subjektas yra apreiškimas, kuris iš esmės nukreiptas į tai, kad pagrįstų (fundare) antgamtišką tikėjimą, kuris, aišku, prašoksta gamtą. Filosofijai priklauso tik ordo naturalis arba kas yra intra ordinem naturae. Taigi fundamentalinė teologija yra tiltas, jungiąs filosofiją su krikščioniškąja teologija (griežta prasme).

4. Fundamentalinės teologijos uždaviniai.

Artimiausias fundamentalinės teologijos uždavinys jau nurodytas tuo pačiu, kai nusakytas jos subjektas, materialis objektas ir t. t. Klausiant, kam fundamentalinė teologija turi patarnauti, reikia atsakyti, jog:

1) Fundamentalinė teologija, racionaliai pagrįsdama ir gindama apreiškimo faktą, pirmiausia nori patarnauti *katalikų teologijai*. Teologija, kaip minėjome, yra scientia fidei. Tikėjimo artikulai jai yra pagrindiniai nuostatai (Ausganspunkt) ir kartu jos moksliško darbo ir tyrinėjimų norma. Tik tą mokslišką darbą katalikų teologija tegali moksliškai dirbti tada, kai yra žinoma, kad tos tiesos tikrai yra apreikštos, vadinasi, kai yra žinomas pats apreiškimo faktas. Bet tas faktas pats savaime nėra evidentiškas; vadinasi, reikia jis išmintingai įrodyti. Čia padeda apologetika. Ji kalba apie teologijos pamatus, fundamentus, kurių svarbiausias yra pats apreiškimo faktas. Iš čia ir fundamentalinės teologijos vardas. Taigi fundamentalinė teologija teikia visiems teologijos mokslams pagrindus[1]).

2) Fundamentalinė teologija tarnauja ir *patiems tikintiesiems*. Įsitikinimą tikėjimo išmintingumu, tiesa, tikįs gauna namuose. Apologetika tą įsitikinimą vis dėlto pagilina, sustiprina[2]). Dogmatica credit, ut intelligat,

---

respiciat novas illas vias; contradicit denique ipsius theologiae essentiae et muneri qui opinetur apologeticam voluntaristicam vel sensisticam vel „subiectivam" vel quamcumque practicam partes theologiae fundamentalis posse supplere.

B) Ex eadem indole scientifica theologiae fundamentalis sequitur eius natura essentialiter *positiva*, in oppositione ad negativam seu defensivam (apologeticam)..."

[1]) Plg. Kleutgen J., Theologie der Vorzeit, IV², Münster 183, n. 165 sq.

[2]) Šia proga padarome vieną *stambią pastabą*, nors ir išnašoj. Kartais vienas kitas pasako: kam tas platesnis su įvairiomis distinkcijomis ir sunkesnių priekaištų sprendimais fundamentalinės teologijos dėstymas; geriau kalbėti apskričiau, mušant daugiau į širdį, į valią, kalbant populiariau. Reikia, tiesą, sutikti, kad apologetika turi paliesti ir valią. Bet to dalyko nepakanka. *Reikia stipriai paliesti ir protą*, ypač tada, kai apologetiką studijuoja studentai teologai. Racijos šios: 1) svarbiausia racija ta, kad būsiąs *teologas pats gyvenime nepasiduotų įvairioms klaidoms*, teikiamoms su tiesos priemaišomis; kad teologas, išgirdęs ar perskaitęs kurį sakinį, padaręs distinkcijas, *pastebėtų klaidą arba jos nebuvimą*. Pastebėtas dalykas, kad silpniau mokęsis filosofiją ir teologiją, sunkiau susivokia naujose klaidose, todėl ir pats toks filosofas ir teologas gali jose lengvai susipainioti. Yra sakoma: bene disputat, qui bene perspicit et distinguit. Taip pat pastebėta, kad kartais spaudoj žmonės kalba ir nesusikalba tik dėl to, kad, nepadarę distinkcijų, neatsistoja ant bendro pamato. Pagaliau taip pat pastebėtas dalykas, kad kitas lengvai pasiduoda įtikinamas tik dėl to, kad nesugeba padaryti distinkcijų ir tuo būdu pamatyti tiesą ir klaidą. Labai pageidautinas dalykas, kad ne tik universiteto studentai, bet ir gimnazijos mokiniai būtų pratinami aiškiai galvoti, daryti distinkcijas, turėti aiškias sąvokas, sąmoningai skaityti, ištraukiant iš knygų visa, kas galima ir t.t... 2) Kas pats aiškiai supranta dalyką, tas ir *kitam gali aiškiau dėstyti*; tas pasistengęs sugeba daugiau ar mažiau taip pat dėstyti ir populiariai; perduoti dalyką lengva forma yra lengviau, nekaip duoti aiškų turinį; žinoma, norint populiariai dėstyti taip pat reikia pasidarbuoti; be to,

apologetica intelligit, ut credat. Apologetika, žinoma, nėra vienodai reikalinga visiems tikintiesiems. Nepalyginti daugiau turi jos mokėti katalikų tikybos mokytojai, nekaip šiaip tikintieji žmonės[1]).

3) Antraeilis apologetikos uždavinys — *parodyti krikščionybės objektyvumą tiems, kurie nieko apie ją nežino.* Šiems ji, aišku, neduos paties tikėjimo, nes šiuo atveju čia reikia ir Dievo malonės. Apologetika gali parodyti, kad žmogus gali ar net ir turi tikėti; ji gali sužadinti žmogui linkimą į tikėjimą[2]).

čia reikia ir tam tikros dovanos, kokią, pav., turi prof. P. Būčys. Ir todėl teisingai pastebi Lercher L., Institutiones Theologiae Dogmaticae, Oeniponte 1927, I, Prolegomena VII p.: „Refutatio acatholicorum neque unicus neque primarius finis theologiae fundamentalis est. Praecipuus ejus finis est, ut *fideles ipsi, maxime illi, quibus praedicatio verbi Dei demandanda est, plena et certa, quoad fieri potest, cognitione de fundamentis,* quibus fides et dogmatica nititur, *imbuantur.* Itaque, etsi nullus in mundo esset nominis christiani inimicus, nullus scepticus, tamen theologia fundamentalis supervacanea minime esset."

[1]) Brunsmann Joh., Lehrbuch Der Apologetik, I 7: „Sie (die Apologetik) ist notwendig für den Seelsorger, da dieser imstande sein muss, seinen religiösen Standpunkt wissenschaftlich zu vertreten, in vorkommenden Fällen die Gläubigen aufzuklären und zur Verteidigung ihres Glaubens anzuleiten. Für das gewöhnliche Volk kann die Kenntnis der apologetischen Beweise im vollen Umfang nicht als notwendig hingestellt werden. Denn in den meisten Fällen ist est nicht möglich diese Beweise vollständig zu verwerten, weil die notwendige Vorbildung fehlt. Hier ist das gemischt Beweisverfahren, das teils von dogmatischen, teils von rein natürlichen Prinzipien und Herkommen dem Glauben genügende Festigkeit geben, vollkommen ausreichend. Auf höherem Bildungsniveau müssen natürlich auch, damit den Grundlagen des Glaubens ihre entsprechende Festigkeit gewahrt bleibe, gesteigerte Anforderungen an das apologetische Wissen gestellt werden." Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, I, prolegomena IV p.: „Id quoque in transitu hic monere iuvat, *firmitatem fidei catholicae non pendere a perfectione, qua quis theologiam fundamentalem callet...* Fides catholica generatim quidem supponit certam notitiam de facto revelationis et de divina institutione Ecclesiae; sed hac certa notitia supposita, homo illiteratus firmiorem fidem habere potest, quam quispiam valde versatus in theologia fundamentali. Siquidem fides catholica suam firmitatem *non* derivat *ab argumentis historicis et philosophicis, sed ex dignitate motivi, quae est summa Dei revelantis auctoritas,* et ex intensitate, qua intellectus sub motione liberae voluntatis Deo revelanti adhaeret. Notitia vero praevia et certa, ipsum Deum locutum esse, se habet per modum *conditionis* praerequisitae, sine qua fides ipsa non esset obsequium rationi consentaneum" (pabr. m.). Felder H., Apologetica sive Theologia fundamentalis, I, 17: „Fideles quoque studio apologetico multum proficiunt. *Argumenta quidem apologetica directe et intrinsece* (mano pabr.) *vim et firmitatem fidei non augent.* Ipsius nempe certitudo supernaturalis infinite excedit omnem certitudinem mera ratione comparatam. *Indirecte autem et extrinsece fides magnopere iuvatur motivis apologeticis credibilitatis.* Haec motiva *removent obstacula fidei* ab adversariis congesta; *propugnacula exstruunt* circa fidei arcem; *excellentiam, sublimitatem, pulchritudinem fidei ostendunt indeque mentem fidelium replent reverentia, amore, gratitudine, alacritate ad ea, quae fidei sunt, exercenda.* Hoc subsidio apologetico fideles eo magis indigent, quo magis proficiunt in scientiis profanis... *Quo* altior *eruditio scientifica, eo profundiora etiam motiva credibilitatis ratio requirit...* Maxime autem omnium theologus perfectus esse debet in apologetica. Quod patet tum ex natura theologiae, tum ex adiunctis temporis nostri..." (pabr. mano).

[2]) Goebel B., Katholische Apologetik, Freiburg im Br., 1930, 7 sq.: „In zweiter Linie hat die Apologetik die *Gegner des katholischen Glaubens* im Auge, die weder die Glaubensmöglichkeit noch die Glaubenspflicht haben, bevor sie nicht die moralische Gewissheit von der Göttlichkeit des katholischen Christentums erlangt ha-

4) Tolimesnis fundamentalinės teologijos uždavinys yra *ginti katalikų Bažnyčią nuo* ypač šiais laikais sustiprėjusio Ją *puolimo*. Ir seniau, tiesa, buvo karštų katalikų tikybos puolimų. Tik tada pulta viena, kita tikybos tiesa, dogma. Šiandien puolami katalikybės pamatai, net pati religija ir Dievas; norima įrodyti, kad krikščionybė — natūralis žmonijoj evoliucijos padaras, kad net pati religijos ir Dievo ideja neturinti objektyvaus pagrindo. Prieš tuos puolimus reikia pastatyti gynimąsi, reikia ginti patys pamatai; todėl teodiceja gina Dievo ideją, moralinė filosofija — religijos ideją, apologetika — pozityvinę religiją[1]). Iš čia fundamentalinei teologijai ir apologetikos vardas skirtas.

5. Fundamentalinės teologijos metodai.

Kalbant apie apologetikos metodą, klausimas suvedamas į tai, kuriuo keliu ir kuriomis priemonėmis fundamentalinė teologija gali pasiekti savo tikslą, kaip geriausiai, išmintingiausiai, labiau įtikinančiai įrodyti apreiškimo faktą ir dieviškąją Bažnyčios pasiuntinybę, ir įrodyti taip, jog iš vienos pusės pati katalikų teologija būtų geriausiai pagrindžiama, tikintieji įgytų tvirtesnių įsitikinimų, ir iš antros pusės, kad stovintieji toliau nuo katalikų Bažnyčios būtų lengviau, kiek tai yra žmonių galioj, patraukiami prie Bažnyčios.

Kalbėdami apie metodus, paminėsime jų keletą, o pasirinksime, svarbiausia, vieną.

1) *Istoriškai filosofiškas metodas.* Jau pradžioj reikia pastebėti, jog, kalbant apie šį metodą, reikia turėti galvoj ir anksčiau minėtus kelius, kuriais einama prie apreiškimo fakto.

a) Jei visas įrodymas pradedamas pačios Bažnyčios nuostabaus gyvenimo analizavimu, suprantamas dalykas, laikomasi istoriško

---

ben... Unter diesem zweiten Gesichtspunkt wächst die Bedeutung der Apologetik. Sie ist eine treffliche Schulung für die grossen Aufgaben des Apostolates, das heute ebenso Pflicht des Laien wie des berufenen Seelsorgers ist. Davon, wie sie ihre Aufgabe löst, hängt zum grossen Teil die Würdigung und Geltung des Katholizismus im öffentlichen Leben ab."

[1]) Schmid A., Apologetik als spekulative Grundlegung der Theologie, Freiburg im Br. 1900, 108: „Eine selbständige Ausbildung derselben erscheint jedoch als gefordert durch das Interesse der modernen Zeit, denn das die Welt bewegende, übernatürliche Princip muss nicht bloss da und dort und nebenher, sondern selbständig in seiner Gesamterscheinung und Gesamtbedeutung aufgefasst und apologetisch sichergestellt und gewürdigt werden angesichts einer modernen Wissenschaftsrichtung, welche mit konsequnzvoller Bewustheit jenes Princip aus der Wissenschaft, aus der Schule — von der Gelehrtenakademie und Universität bis zur Volksschule herab —, aus der Kunst, aus dem Staate, aus der Gessellschaft und der Familie soweit möglich verbannen will, also auf Tod und Leben, sei es mit offenen oder geheimen Waffen angreift, dasselbe also nicht bloss in einzelnen Erscheinungen angreift; wie aber der Angriff, so die Verteidigung. Eine solch selbständige Gestaltung einer der Glaubenswissenschaft vorausgehenden Begründungswissenschaft erscheint auch als gefordert durch das Interesse einer klareren Scheidung der Beweisprinzipien beider und der von ihnen aus unternommenen Beweisführung, indem die Beweisprinzipien und Beweise, welche auf gleiche Weise für Ungläubige wie Gläubige gelten, alsdann auch äusserlich geschieden auftreten von jenen, welche bloss für die Gläubigen gelten."

filosofiško metodo: istoriškai įrodomas pats Bažnyčios nuostabus gyvenimas ir filosofiškai aiškinama to fakto paskutinė priežastis.

b) Jei einama antruoju ir ilguoju keliu, būtent, jei, pradėjus nuo Kristaus asmens, Jo žodžių ir darbų, prieinama išvados, kad Kristus yra Dievo Siųstasis, o po to, pasirėmus Kristaus žodžiais, įrodoma Bažnyčios įsteigimas ir t. t., tai, kalbant apie metodus, reikia padaryti atskiriems traktatams šiokių ar kitokių skirtumų. Ir tai, pirmame ir svarbiausiame fundamentalinės teologijos traktate (arba jei kas visą medžiagą skirsto ne traktatais, tik dalimis, tai pirmojoj daly), antrašte „Krikščioniškas apreiškimas" (arba Tikroji religija, Apreikštoji religija, Kristus—Dievo Siųstasis —šis traktatas vadinamas įvairiai), tai vartojamas visai istoriškas filosofiškas metodas: įrodyti Kristaus asmens, Jo žodžių, gyvenimo ir darbų istoriškumą pridera istoriškam metodui, o spręsti nuostabaus Jo gyvenimo ir darbų paskutinę priežastį pridera filosofiškam metodui.

Antrame traktate „Bažnyčia" vartojamas dar ir lyg teologiškas metodas; vartojamas istoriškas metodas, nes spręsti, ką, būtent, Kristus sakė ir darė Bažnyčios reikalu, įrodyti, kad tie žodžiai tikrai yra Kristaus, ne keno kito, pridera istoriškam metodui. Bet iš antros pusės, tas istoriškas Kristaus žodis čia jau imamas ne kaip paprasto žmogaus žodis, tik kaip *To, Kurį Dievas siuntė* skelbti žmonijai naują tiesą. Čia jau įeina ir superracionalis elementas.

Trečiame ir paskutiniame fundamentalinės teologijos traktate „Apreiškimo šaltiniai" jau vartojamas, svarbiausia, dogmatiškas arba teologiškas metodas; kalbant apie Tradiciją, vartojamas istoriškas (žiūrima, ką apie Tradiciją sako pirmųjų krikščionybės amžių liudijimai) ir, svarbiausia, dogmatiškas metodas (žiūrima, ką apie Tradiciją moko mus neklaidinga Bažnyčia; kalbant apie Šv. Rašto knygų įkvėpimą, taip pat vartojamas dogmatiškas metodas: argumentuojama Tradicija ir Bažnyčia (Ecclesiae auctoritas et doctrina est fons argumentationis).

Kodėl apologetikoj vartojamas, svarbiausia, istoriškai filosofiškas metodas? Štai kodėl:

Apologetika, kaip minėjome, turi išmintingai įrodyti dievišką krikščionybės kilimą. Konsekventiškai, iš čia seka, jog ji turi įrodyti, kad krikščionybė ir pats Bažnyčios įsteigimas yra istoriški faktai (istoriškas metodas), kurių galutinė priežastis yra Dievas (filosofiškas metodas).

Be to, šių faktų dieviškasis kilimas liudijamas Dievo antspaudais (factis divinis), prie kurių priklauso stebuklai. Tik šie turi būti įrodyti, kad jie yra istoriški faktai (istoriškas metodas), kurių priežastis — Dievas (filosofiškas metodas).

Apie tuos nuostabius faktus galima įtikinamai kalbėti tada, kai įrodytas apreiškimo galimumas, jo pažinimas (filosofiškas metodas), taip pat ir krikščionybės gyvavimas istorijoj, jos pasireiškimas, veikimas, vaidmuo (istoriškas metodas).

Galop, apologetika turi tikslą objektyviai paremti pačią teologiją. O istoriški ir metafiziški argumentai jau savo prigimtimi pasižymi objektyvu-

mo, universalumo charakteriu[1]). Šis apologetikoj metodas yra senas ir Bažnyčios konsekruotas; todėl nekartą jis ir vadinamas *tradicionaliu* apologetikos metodu, kad atskirtų jį nuo kitų atskirų teologų peršamų metodų (apie juos kalbėsim truputį vėliau).

Šis istoriškai filosofiškas apologetikos metodas teologijoj dar yra vadinamas stačiai *apologetišku metodu,* kad atskirtų jį nuo kito teologijoj (dogmatinėj) vartojamo *dogmatiškojo* metodo, t. y. įrodinėti tezes Šv. Raštu ir Tradicija, kaip dieviško apreiškimo šaltiniais.

Šis pastarasis metodas (dogmatiškasis) gali būti vartojamas ir apologetikoj ir nekartą iš tikrųjų buvo vartojamas (žinoma, šalia pirmojo).

a) Taip, disputuojant su žydais, kurie pripažįsta Šv. Rašto Sen. Įst., visai gerai galima imti argumentus iš šios vietos. O disputuojant su klaidžiatikiais, pripažįstančiais visą Šv. Raštą Dievo knyga, galima vartoti ir N. Įstatymą.

b) Nemaža apologetikoj tiesų, kurios Bažnyčioj yra kartu ir dogmos; imkime, pav., kad ir stebuklus; filosofiškai galima įrodyti, jog stebulai galimi; ta pati tiesa Bažnyčios gyvenime yra dogma, nes tą tiesą Bažnyčią ėmė iš Apreiškimo šaltinių ir įsakė tikėti. Tokių tiesų, kurios ir filosofiškai bei istoriškai tikros ir kartu yra dogmos, turime daug; kad tų tiesų nenagrinėtų mokykloj du kartus — kartą filosofiškai ir kada nors vėliau teologiškai — todėl yra nemažas fundamentalinės teologijos vadovėlių skaičius, kurie šalia apologetiško metodo vartoja ir dogmatišką, pav., Garrigou-Lagrange, De revelatione, Müller J., De vera religione ir kt. Kai šie autoriai į savo apologetikos vadovėlius įveda ir dogmatiškąjį metodą, tai duoda ir kiek platesnį apologetikos apibrėžimą, būtent, scientia eorum, quae de facto divinae revelationis historice et philosophice, tum etiam ex verbo Dei scibilia vel demonstrabilia sunt.

c) Dar daugiau yra tokių autorių, kurie dogmatiško metodo tegu maža ar ir visai nevartoja, bet vis dėlto šalia tezių deda ir dogmatiškas kvalifikacijas ir Bažnyčios cenzūras, nors pačiame apologetikos kurse ir nebūtų buvę prieita iki tiesos, kad Bažnyčia tikėjimo ir dorovės mokslo dalykuose yra neklaidinga. Tos definicijos ir cenzūros ne todėl čia jų dedamos, kad iš jų darytų įrodinėjamai tiesai argumentų, bet jos čia yra kaip reikalingas priedas. Tai daroma praktiškais sumetimais, būtent, kad būsiąs kunigas arba ir šiaip katalikas inteligentas žinotų, kurios apologetikos tiesos turi kurį nors Bažnyčios duotą jai įvertinimą ar cenzūrą, ar visai jų neturi. Prie apologetikos tiesų antru kartu, kaip minėjome, mo-

---

[1]) „Tiesos Kelias", n. 2 (1931) 77: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė: „Jos (apologetikos) pirmaeilis tikslas yra pozityvus: įrodyti, kad Kristaus religijos mokslas, kurį mums teikia Katalikų Bažnyčia, yra Dievo apreikštas. Statomų gi priekaištų atrėmimas eina antroje eilėje, nors jų proga ir sukurta pats apologetikos mokslas. Apologetika pirmoje eilėje turi ieškoti įrodymų universalio pobūdžio. Apologetika neturi pareigos pirmoje eilėje ieškoti priemonių paveikti žmogaus valią, jo jausmus, ji privalo turėti ne subjektyvią pavienio asmens nuotaikai atitinkamą kryptį, bet objektyvią, taikomą visiems žmonėms. Todėl Kristaus apreikštojo mokslo kilnumas, jo grožis, jo harmonija su sielos aspiracijomis negali būti krikščionijos tikrumo įrodymais, o tik nurodymais, kad tasai mokslas eina iš Dievo (Straubinger, Apologetische Zeitfragen, Paderborn 1925)."

kykloj retai kur besugrįžtama. O žinoti tos tiesos reikia. Tiek dėl apologetikos istoriško metafiziško metodo.

Tik apologetika, vartodama šį minėtą metodą, gali, net ir turi kartu panaudoti ir kitus metodus, ypač psichologiškai morališką; vadinasi, įrodinėdama krikščionybės dievišką kilimą, apologetika gali pasakyti, jog visa tai, ką istoriškai metafiziškas metodas apie krikščionybę pasakė, taip pat liudija ir kitos aplinkybės, pav., kad krikščionybės tiesos yra harmonijoj su natūralės religijos tiesomis, kad jos sutinka su žmogaus vidaus aspiracijomis, kad katalikybė, jei tik ja žmogus gyvai persiima, žmogų patenkina, sukursto jo dvasią, pastumėja jį dirbti, kad krikščionybės tiesos nesipriešina kultūros evoliucijai, kad ji veikė ir veikia žmogaus vidų ir t. t. [1]).

Šiomis visomis paminėtomis tiesomis paremti ir sudaryti metodai yra taip pat vertingi, nors jie patys vieni moksliškai apologetikai, turinčiai moksliškai padėti visai teologijai pamatus, ir nėra pakankami. Tuos įvairius, skirtingus nuo tradicionalinio, metodus mes čia trumpai ir paminėsime: pirma atskirai kiekvieną jų įvertiname, o paskum visus kartu paliečiame.

2) Prie vadinamųjų naujųjų metodų reikia priskirti ir vadinamasis *empiriškas metodas* (*die naturwissenschaftliche Methode*). Šio metodo šalininkai sako: buvusiojo amžiaus antrosios pusės ir šio amžiaus pradžios kai kurie gamtos mokslų atstovai paskelbė mintį, kad tarp tikėjimo ir mokslo esą prieštaravimų, kad Šv. Raštas nesutinkąs su gamtos mokslais, kad šių dienų moderniam žmogui Šv. Raštas ir tikėjimas atrodo nebetinką. Apologetika ir turi atsižvelgti į tokią šių dienų žmogaus dvasios padėtį. Šių dienų žmogui ji turi parodyti, kad tarp Šv. Rašto, tikėjimo ir gamtos mokslų prieštaravimų nėra; priešingai, jog tarp jų yra sutarimas. Taigi, šių dienų apologetika turinti remtis, svarbiausia, gamtos mokslais[2]).

Dėl šio metodo tenka pasakyti, kad jo motyvuose yra daug tiesos: jei kam nors atrodo, kad tarp tikėjimo ir gamtos mokslų esąs prieštaravimas, tai suprantamas dalykas, kad tokį klaidingą įsitikinimą iš tokio žmogaus reikia pašalinti, kai norima jis įtikinti, kad priimtų katalikybę ar katalikybėj ištvertų. Tik to darbo apologetikai negalima laikyti svarbiausiu darbu; tai galima pavesti biblinėms studijoms ar kam kitam. Įrodinėjant, kad nėra prieštaravimų tarp gamtos mokslų ir tikėjimo, dar svarbiau yra įrodyti protiniai tikėjimo pamatai, kurių svarbiausias yra pats a p r e i š k i m o f a k t a s. Kaip anksčiau jau esame pastebėję, taip čia vėl pabrėžtinai pastebime, jog apologetikos svarbiausias uždavinys — i š m i n t i n g a i p a g r į s t i t e o l o g i j ą (griežta prasme) i r t i k ė j i m ą.

3) Čia paminėtinas kitas metodas, būtent, *istoriškas*. Šio metodo šalininkai sako (ir reikia pripažinti, jog visai teisingai): apreiškimas yra istoriškas faktas. Tiek Senajame, tiek Naujajame Įstatyme apreiškimas labai veikė gyvenimą. Tą teigiamąjį apreiškimo veikimą juo labiau pastebima, jei palyginama krikščionybę su kitomis istorijoj buvusiomis ir esančiomis religi-

---

[1]) Plg. G o e b e l B., Katholische Apologetik, 9—11.

[2]) Panašiai sako, pav., D u i l h é d e S a i n t - P r o j e t, Apologie scientifique de la foi chrétienne, Toulouse [3] 1903.

jomis (todėl religijų istorijos metodas yra die religionsgeschichtliche Methode). Apologetas turįs parodyti, jog krikščionybė praneša visas kitas religijas ir jog jos kilimo negalima natūrališkai išaiškinti. Vėliau jau apologetas turįs prieiti prie kitų kriterijų (stebuklų ir k.)[1].

Dėl šio metodo reikia pasakyti tai, kad jame daug tiesos: apreiškimas yra istorijos faktas, jo padariniai visuomenėj — taip pat istorijos faktai; taigi Dievas nepalieka žmonijos vienos; Dievo Žodis veikia ir veiks per amžius[2]). Istorikas tuos Dievo veikimo rezultatus, atydžiai stebėdamas, gali pamatyti[3]. Aukščiau minėtame tradicionaliniame metode tas istoriškas elementas taip pat stipriai pabrėžiamas. Tas čia istoriškos apologetikos šalininkų minimas apreiškimo veikimas istorijoj kaip tik ir tradicionalinėj apologetikoj yra išeinamuoju punktu, einant antruoju (t. y. pradedant nuo paties Bažnyčios nuostabaus gyvenimo) keliu. Bet negalima sustoti vien prie faktų sugretinimo. Jei istoriškos apologetikos šalininkai po surinktų faktų (po istoriško darbo) eina toliau ir ieško tų faktų paskutinės priežasties, tai turime nevisai istorišką, tik istoriškai filosofišką metodą. Be to, nepakanka čia filosofuoti, bet dar reikia parodyti, kad tie istorijoj pastebimi faktai yra tokie, kurie parodo, kad krikščionybė yra antgamtiškas dalykas. O tai tegali parodyti tik stebuklas. Vadinasi, jei iš istorijoj patirtų faktų galima patirti nepaprastas Dievo veikimas katalikų Bažnyčioj ir tai toks veikimas, kuris turi fiziško ar morališko stebuklo charakterį, tai krikščionybės dieviškam kilimui įrodyti to pakanka. Tik tada mes jau turime nuostabaus Bažnyčios gyvenimo argumentą, kuris yra išeinamasis punktas antrajam apologetikos keliui. Šio kelio metodas kaip tik yra istoriškai filosofiškas.

Jei tyrinėdamas istoriškus faktus, neprieisi prie charakterio, kuris parodytų, jog jų priežastis tėra tik Dievas, tai toks darbas vyriausiam apologetikos tikslui—padėti tikėjimui ir teologijai moksliškus pamatus, racionaliai paremti tikėjimą—patarnauti negali. Visai istoriškas metodas gali patarnauti tik tam, kad parengtų žmogų geriau galvoti tikėjimo kryptimi. Šiuo atžvilgiu jis, kaip ir kiti į jį panašūs metodai, yra priimtinas, nes jis, nors ir iš tolo, veda į tikslą. „Anknüpfen an das Gegebene, weiterbauen auf dem vorhandenen Fundamente, muss hier als leitende Richtschnur gelten[4]).

4) *Morališkai psichologiškas apologetikos metodas.* Jis sako, jog vedant žmogų į apreikštą religiją, reikia pradėti įrodymais, kad religija, ypač apreikštoji, žmogui ir naudinga ir reikalinga. Tas reikalingumas ypač svarbus doriškame žmogaus tiek privačiame, tiek ir viešame gyvenime. Įrodžius apreikštos religijos reikalingumą žmogaus gyvenimui, jau nesunku bus žmogui tą religiją ir priimti. Šį metodą iškėlė ypatingos laiko aplinkybės; mat, imanentizmo ir agnosticizmo dvasia palietė ne vieną ir katalikų. Kai kurie vyrai, matydami imanentizmo pasisekimą šių dienų žmonėse, ma-

---

[1]) Taip, pav., De Broglie, Problèmes et conclusions de l'histoire des religions', Paris 1904; Religion et Critique, Paris 1897.

[2]) Mt. 28, 18 sq.

[3]) Tą patį trumpai yra pažymėjęs ir A. Jakštas, recenzuodamas kun. J. Lomano knygą, „Quo vadis modernioji Europa?" („Rytas", nr. 178 [1932]).

[4]) Brunsmann Joh., Lehrbuch der Aplogetik, I 11.

nė, kad bus labai gera perreformuoti apologetiką, paremiant ją imanentizmo pagrindais. Iš pradžių kai kurie apologetai palengva stumia į užpakalį istoriškuosius ir metafiziškuosius apreiškimo kriterijus, ir jų vietoj vis labiau iškelia psichologiškuosius, morališkuosius, estetiškuosius ír k. Čia žinomi tokie katalikai, kaip, pav.: Ollé-Laprune[1]), Fonsegrive[2]) ir kiti. Šie kaip ir kiti, aišku, pripažįsta objektyvų apreiškimą, bet mano, kad, vedant į jį žmones, ypač reikia vartoti vidaus ir subjektyvius argumentus. Tai jie daro ne kokiais teoretiškais, bet praktiškais sumetimais: šių dienų žmonės ne taíp benorį íšorinių kriterijų, todėl reikia jiems duoti vidinių ir subjektyvių; žodžiu, reíkia juos vesti ne senu tradicionaliu apologetikos keliu, bet psichologišku ir morališku, parodant pilną harmoniją tarp žmogaus prigimties ir krikščionybės, parodant, jog krikščionybė sutinkanti su giliausiomis žmogaus aspiracijomis, troškimais. Tokio darbo íšvada bus ta: krikščionybė yra dieviško kilimo. Taígi šie vyrai objektyvių ir išorinių kriterijų vertę teoretiškai prìpažino, vadinasi, neatmetė ir kitų metodų, tik per daug iškėlė vidinius ir subjektyvius krìterijus; tuo būdu jie patiesė kelią vadinamajai imanentiškajai apologetìkai (apologetica immanentiae), moderniajai apologetikai, skirtingai nuo tradicionalinės apologetikos arba tradicionalio jos metodo. Imanentiškąją apologetiką jau iškelia tokie asmenys, kaip Blondel[3]), Laberthonnière ir k., ypač pirmasis.

Šie du vyrai pripažįsta, kad krikščionybė - katalikybė Dievo apreíkšta. Tik kai aukščiau minėtieji asmens per daug iškėlė vidinius ir subjektyvius kriterijus, teoretiškai nepaneigdami ir išorinių, šiedu tačiau tepriėmė tik subjektyvius kriterijus.

Blondel sakė, jog žmonės, užsikrėtę kantizmu, šiandie nebenorį ko nors priimti iš šalies; todėl apologetika turinti taikintis prie šių laikų žmonių nuomonės, nurodyti naujus kelius krikščionybės dieviškam kilimui įrodyti; šiandie daug kam stebuklų nepakanką; jie galį tik pastumėti netikėlį, kad šis panorėtų pažinti katalikų religiją, ypač pamatyt, kiek daug ta religija sutinka su žmogaus aspiracijomis, reikalavimais. Šis pastarasis kriterijus ir esąs svarbiausias. Jį reikia taip išrutulioti: žmogus turi daug troškimų, aspiracijų tobulėti, dirbti (morališkas dinamizmas). Tas pats žmogus mato, kad vien savo jėgomis tos tobulybės nepasieks, nes jis per silpnas. Ir todėl žmogus pačios savo prigimties verčiamas peržengti imanentízmo ir subjektyvizmo ribas, vadinasi, patį save, ir ieškoti šalia savęs būtybės, galinčios jam padėti, íeškoti šviesos, galinčios jį apšviesti, ieškoti jėgos, galinčios jį sustiprinti. Žodžiu, žmogus trokšta išganymo, pagalbos, nusiraminimo. Tas žmogaus tendencíjas, aspiracijas, reikalavimus tegali patenkint apreikštoji Kristaus religija. Tuo būdu paties žmogaus autonomija būtinai veda prie heteronomijos. O šiuo keliu, t. y. psichologiškuoju keliu, imanentiškuoju metodu, žmogus privedamas prie tikrosios apreikštos religijos. Šis kelias, šis kriterijus šiandie esąs žmonėms tinkamiausias, o tradicionalės. apologetikos metodas: „istoricizmas“, „ekstrinsecizmas“

---

[1]) Le prix de la vie[23], Paris 1909.
[2]) Le catholicisme et la vie de l'esprit, Paris 1899.
[3]) L'action. Essai d'une critique de la vie et d'une science de la pratique, Paris 1893.

„intelektualizmas“, šiandien esą pasenę ir tapę tarytum scholastišku pseudo-filosofízmu.

Kiti to metodo šalininkai prideda: tos žmogaus aspiracijos ir tendencijos į aukštybes, net antgamtišką sritį, nėra vien paties žmogaus; Dievas savo malone čia taip pat padeda, didindamas, kreipdamas, pakeldamas tas tendencijas, aspiracijas siekti tikrų gėrybių. Tai esą visai suprantama: Dievas, kur tik pasisuka, visur teikia savo malonių. Todėl tai malonei veikiant, žmogus apreiškimo ieško, dar jo nepažindamas[1]).

Kas pasakytina dėl šio metodo?

Pirma tai: tiek vienoj, tiek antroj šio metodo formoj stipriai pabrėžiami visai subjektyvūs, objektyviai subjektyvūs apreiškimo kriterijai, o nustumiami į užpakalį objektyvūs išoriniai kriterijai. Bet metodas, pasirėmęs subjektyviais kriterijais, nėra pakankamas. Subjektyvūs kriterijai tie, kurie yra glaudžiai susiję su pačiu žmogumi, subjektu, svarstančiu apreiškimo faktą; šiuos subjektyvius kriterijus sudaro: doktrinos sutikimas su žmogaus prigimtimi, paties žmogaus vidaus troškimai, reikalavimai (exigentia et indigentia) ir t. t. Subjektyvius kriterijus skirsto dar į objektyviai subjektyvius ir visai subjektyvius.

Objektyviai subjektyvūs kriterijai yra pačios doktrinos padariniai (objektas) žmoguj, subjekte (svarbiausia, jo prote ir valioj). Čia doktrina jungiama su subjektu. To viso dalyko padariniai gali būti tokie, kad protas pasitenkina teikiamais jam gyvenimo problemų sprendimais, kad valia gauna tinkamą objektą mylėti, akstiną veikti, dorai gyventi, o visa siela po to jaučia ramybę, džiaugsmą. Objektyviai subjektyvūs kriterijai dar skirstomi į universalius ir individualius.

Visai subjektyvūs (criterium mere subiectivum proprie dictum) kriterijai yra tie, kurie remiasi vien žmoguj esančiais dvasios palinkimais, reikalavimais ir t. t.; jie remiasi žmogaus galiomis (protu, valia ir t. t.); jie pabrėžia, kad protas linksta pažinti, kiek galima, daugiau tiesų, valia nori rasti tobulą gėrį ir jį turėti ir t. t.; tik tie objektyviai subjektyvūs kriterijai vėl mato, kad pats vienas žmogus negali patenkinti savo troškimų; todėl reikia ieškoti kitų pagalbos.

Čia pasisiūlo religija, kuri dedasi esanti apreikšta. Ji, pasirodo, sutinkanti su žmogaus troškimais, todėl galima ar net reikia ją priimti kaip apreikštą.

Objektyvūs kriterijai yra tie, kurie yra šalia (extra) subjekto, žmogaus (pav., doktrinos kilnumas, stebuklai ir t. t).. Objektyvūs kriterijai yra arba vidiniai, t. y. tokie, kurie remiasi pačia doktrinos kokybe, ir čia tada svarstoma pati doktrina (tai vokiškai vadinama Inhaltskriterien; lotyniškai — criteria interna), arba jie yra išoriniai (externa, Tatsachenkriterien ; išoriniai kriterijai yra tie, kurių nėra pačioj doktrinoj, tik jie lydi ją (concomitant), pav., stebuklai, pranašystės. Išori-

[1]) Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, I 98: „Postquam Pius X in encycl. Pascendi modernismum et in specie etiam apologeticam immannentiae exclusive sumptam (D. B. 2103) damnavit, jam nullus catholicus integralem immanentismum in re apologetica profiteri publice audet“.

niai kriterijai pabrėžia ne tiek apreikštas tiesas, kiek patį apreiškimo faktą (vadinasi, apreiškimą formaliai imamą); jie tą faktą tik liudija, ir apreiškimo atžvilgiu yra tarytum antspaudas dieviškam jo kilimui paliudyti. Jie patys taip pat yra faktai ir tai istoriški faktai. Kriterijų vertės priklauso ir tais kriterijais besiremiančių metodų vertė. Todėl klausimas, kokia tų kriterijų vertė?

a) *Visai subjektyvūs kriterijai* turi objektyvę vertę: jie gali teikti apytikrumą, kad ši religija gali būti esanti apreikšta. Žmogaus siela yra natūraliai religinga; žmogus yra linkęs į religiją ar net jam reikia jos. Todėl tarp žmogaus prigimties, kuri religijos reikalauja ir kuri tą reikalavimą turi iš Dievo, — iš vienos pusės — *ir* tarp tikros religijos, kuri eina iš to paties Dievo, kaip ir žmogaus prigimty esąs palinkimas (reikalavimas) į religiją,—iš antros—,gali būti ir net yra tam tikras artimumas. Konsekventiškai, visai subjektyvūs kriterijai (tendentiae, indigentiae naturae hum.) gali žmogų versti pirmiausia pažinti Dievą, o paskum pastūmėti tirti, ar tas apreiškimas tikrai yra iš Dievo.

Subjektyvūs kriterijai turi psichologišką vertę ir tai didelę. Tas, kuris dar netiki, mielai sutiks, kad kelio į tikėjimą pradžia būtų jo paties vidus, jis pats. Tokiam reikia parodyti, kas yra jo siela, ko ji trokšta (tiesos, gėrio, grožio), kad tų troškimų jis pats vienas negali patenkinti. Todėl jis turi ko nors ieškoti šalia savęs. Po to, jau reikia tokiam žmogui nurodyti Kristaus apreiškimą, kurs žmogų kaip tik ir nuramina. Tuo būdu, vadinasi, psichologiškuoju keliu, galima privesti žmogų prie to, kad jis pamiltų apreiškimą.

Visai subjektyvūs kriterijai visais laikais buvo vartojami, ir katalikų Bažnyčia jų neneigė. Praktiškajai teologijai (pastoralinei) jie nėra svetimi. Todėl negali būti ir kalbos apie visišką mororališko psichologiško metodo paneigimą. Bet nereikia perdėti ir pamiršti, kad visai subjektyvus kriterijus (vidaus pergyvenimai ir reikalavimai) jau savo prigimtimi neleidžia turėti pakankamo santykio su išoriniu istoriškuoju faktu, būtent, apreiškimo faktu; taigi visai subjektyvus pergyvenimas, reikalavimas *negali būti pakankamu kriterijumi* istoriškam faktui tiesiog liudyti. Ne kitoks yra ir netiesioginis liudijimas, t. y. proto iš psichologiškų faktų padarytos išvados; iš žmoguje esančių palinkimų, tendencijų protas nieko negali pasakyti apie paslaptis, jų buvimą, jų turinį, nes tarp paslapčių ir žmogaus troškimų nėra proporcijos, — tai viena; antra, jei tos žmoguj esančios tendencijos ir reikalauja bet kurios išorinės, net ir antgamtiškos pagalbos, tai dar nereiškia, kad čia būtinai turi būti jam (žmogui) suteiktas ir apreiškimas: Dievas ir kitu būdu gali žmogui padėti; vadinasi, žmogaus vidaus tendencijomis pats apreiškimo faktas dar nebūtinai įrodomas; trečia, įvairiose religijose yra tiesų, kurios bent iš dalies gali sutikti su žmogaus troškimais. Todėl kuo remiantis tuomet žmogus vieną religiją atmes, o kitą priims?

Be to, tas vidinis pergyvenimas, patyrimas (experientia interna) savo prigimtimi nėra būtinai patvarus dalykas; tuo tarpu kriterijai, parodą fakto istorišką tikrumą, turi būti patvarūs, determinuoti. Kad subjektyvūs kriterijai nėra patvarūs net ir tame pačiame subjekte, tai aišku iš

to, kad jie pareina nuo įvairių žmogaus proto ir valios būsenų: jei žmogaus protas laikysis kurių nors prietarų, klaidų ir t. t., jei valia bus linkusi į materialius kūniškus dalykus ir t. t., suprantama, kad tai tam tikrai veiks ir vidinį pergyvenimą. Čia pravartu prisiminti Kristaus laikus ir žmones, įvairiai reagavusius į Kristaus misiją, prisiminti žmones pametusius katalikų Bažnyčią, kuriuos, be abejojimo, daug bus paveikę jų pačių palinkimai, simpatijos vienam ar kitam objektui bei minčiai ir t. t.

b) *Objektyviai subjektyvūs kriterijai* (t. y. doktrinos, obiecti, padariniai žmoguj, in subiecto, pav., patenkinimas žmogaus troškimų, gaunamas iš doktrinos vidaus džiaugsmas, ištvermė, ramybė ir t. t.) *taip pat turi vertę*, kitaip tariant, individualieji (sielos ramybė ir t. t.) ir universalieji objektyviai subjektyvūs kriterijai (didelis visų aspiracijų patenkinimas daugeliui žmonių) gali teikti didesnį ar mažesnį panašumą į tiesą, kad ši doktrina apreikšta.

Jon. 14,27: „Ramybę palieku jums“. [1])

Be to, obiektyviai subjektyvųjį kriterijų vartojo pirmieji Bažnyčios apologetai, nurodydami, kaip krikščionybė patenkina visas žmogaus aspiracijas. [2])

Net gyvenimo pavyzdžiai rodo, kad nemaža žmonių ir seniau ir dabar priėmė krikščionybę vien todėl, kad juos į ją pastūmėjo kaip tik šis objektyviai subjektyvus kriterijus.

Iš čia išvada, kad objektyviai subjektyvaus kriterijaus ir juo besiremiančio metodo niekinti negalima.

Iš antros pusės reikia pasakyti, jog objektyviai subjektyvūs kriterijai *nėra visai pakankami* įrodyti, kad ši doktrina tikrai apreikšta. Ir štai kodėl:

α) Dėl tų kriterijų galime mutatis mutandis pasakyti tą pat, ką esame sakę ir apie visai subjektyvius kriterijus.

β) Pasirėmę objektyviai subjektyviais kriterijais, tik su kaikuriuo apytikrumu galime spręsti apreiškimo faktą. Kodėl? Todėl, kad šie kriterijai iš prigimties nėra tokie, kurie nurodytų apreiškimo faktą: žmogaus tendencijos yra natūralės, ir todėl jas patenkinti, jas atitikti gali ir natūralės priežastys. Nebūtinai čia turi būti antgamtiška priežastis ar bent antgamtišku keliu suteikta priežastis (apreiškimas) — tai viena. Antra, šie kriterijai nėra determinuoti ir nekintą. Kas pasakys, kokio laipsnio turi būti doktrinos padariniai žmoguje, kad jau būtų galima sakyti, jog štai čia turime tikrą apreiškimą? Įvairių religijų atstovai dedasi randą savo religijoj ramybę ir t. t. Kuo remiantis dabar begalima sakyti, kad štai ši, ne ana religija apreikšta? Kad objektyviai subjektyviais kriterijais besiremiant, galima eiti įvairiais keliais, mums rodo protestantizmo istorija. Trečia, priimant vien objektyviai subjektyvius kriterijus, tiesiamas kelias transmigracijai iš vienos religijos į kitą, jei tik pirmoji vakar ar šiandien dėl tam tikrų priežasčių nebus žmogaus pakankamai patenkinusi. O pastarasis

---

[1]) Dar plg. Rom. 8, 16; Pil. 4,7.

[2]) Plg. Tertulianus, De spectaculis, c. 29; Minutius Fel., Octav., c. 18 ir kiti.

reiškinys lengvai gali pasitaikyti, nes šie kriterijai stipriai pareina ir nuo žmogaus nusiteikimo.

γ) Norint spręsti, ar ši religija žmogaus aspiracijas patenkina ar ne, žmogus jau anksčiau turi tą dabar pergyvenamą religiją pažinti ir t. t., nes kitaip, pirmiau jos nepažinęs, niekada negalės spręsti apie religijos tikrumą, kilimą. Tada sektų, jog pačią religiją tenka priimti, dar prieš pavartosiant patį kalbamąjį kriterijumą tikrai religijai patirti.

δ) Šis kriterijus nėra nei universalis, nei viešas (publicus); o viešam ir tarpiškam apreiškimui liudyti reikia viešų, universalių ir socialių kriterijų.

η) Tuo kriteriju negalima pažinti visų teoretiškųjų ir praktiškųjų tiesų, kad jos yra apreikštos. Pav., pasinaudojant doktrinos padariniais subjekte, jokiu būdu negalima pasakyti, katras šių dviejų tvirtinimų, būtent, Šv. Dvasia paeina iš Tėvo *ir* Šv. Dvasia paeina iš Tėvo ir Sūnaus — yra apreikštas.

Taigi iš viso to dalyko seka tai, kad objektyviai subjektyvus kriterijus yra geras dalykas. Bet jis tegali eiti tik antraeiliu kriterijum; jis ir vartojamas tik viešam ir tarpiškam apreiškimui liudyti, o vieno nepakanka. Tiek dėl subjektyvių kriterijų.

Iš to, kas pasakyta, jau aiški ir paties imanentiško metodo vertė. Kadangi imanentiškas metodas į savo pagrindą deda žmogaus aspiracijas, troškimus, kurie žmogų turi privesti prie krikščionybės, tai apie jį, be kito, tenka pasakyti mutatis mutandis tą pat, ką sakėme apie subjektyvius kriterijus. Čia, kaip ir ten, visada galima pasakyti: quo magis miscetur affectus, eo majus inconstantiae periculum.

Antra, morališko psichologiško arba imanentiško metodo šalininkai kalba apie žmogaus krikšč. apreiškimo troškimą, reikalavimą (indigentiam). Iš tikrųjų tokio troškimo, reikalavimo nėra, nes žmogaus vidus antgamtiškojo apreiškimo nereikalauja nei quoad modum apreiškimo keliu) nei quoad substantiam (pačių apreikštų tiesų—paslapčių). Be to, antgamtiškojo apreiškimo reikalavimo ir negali būti žmoguje, nes tada būtų painiojama antgamtiškumo sąvoka su gamtiškumo sąvoka, nebedarant tarp tų dviejų sričių esminio skirtumo. Pagaliau, apreikštoji religija skirta visiems žmonėms; todėl visuose žmonėse turėtų būti jos reikalavimas (indigentia, exigentia). Bet, kaip žinome, žmonės, kurie išauklėti kitoj pozityvioj klaidingoj religijoj, dedasi tokio reikalavimo patys nejaučią. Todėl seka, kad norint ir tokiems įrodyti apreiškimo faktą, reikia griebtis kitų kriterijų.

Trečia, šis imanentiškas metodas sudarytas, labai veikiant agnosticizmui ir imanentizmui. O šių ir vienas ir antras yra klaidingas. Tai šių dienų žmonių liga. O savo amžiaus klaidų negalima nugalėti, jas pasisavinant. Todėl suprantama, kodėl ir Pijus X imanentišką metodą, vieną patį paimtą, atmetė kaip dalyką, kurs nestato, tik griauna.[1])

Ketvirta, iš to, kad kuri nors doktrina (mūsų atveju kat. Bažnyčios mokslas) labai tinka žmogaus aspiracijoms, kad ji daug teigiamai atsiliepia individualiam ir socialiam žmonių gyvenimui ir t.t., seka du dalykai:

---

[1]) Žiūr. Dz. 2103.

vienas, kad toks doktrinos ypatumas,kaip kriterijus,labiau yra p r i e i n a m a s m o k y t i e m s; todėl tokiems jis turi daugiau reikšmės, ypač užsikrėtusiems kantizmu; todėl su tokiais nuo jo galima pradėti, tik juo baigti ir sustoti negalima; antras, šis kriterijus tiesiog įrodo tik doktrinos (mūsų atveju Bažnyčios mokslo) gerumą, naudingumą; tik iš šių ypatumų su reikiamu tikrumu išvesti, kad ši doktrina ne vien gera, naudinga, bet ir apreikšta, objektyviai įrodyti negalima. Taigi praktikoj tas kriterijus lieka tik kaip argumentum ad hominem (užsikrėtusiam kantizmu). Šis argumentas kai kada gali būti pirmasis laiko atžvilgiu, tik jis negali būti pirmasis vertės atžvilgiu.

Penkta, šis metodas, neigdamas ar bent mažiau vertindamas tradicionalį apologetikos metodą, tuo pačiu numuša ir stebuklų vertę apreiškimui liudyti.

Baigiame apie fundamentalinės teologijos metodus ir apreiškimo kriterijus. Pabrėžiame: kalbant apie apreikštą religiją, reikia branginti pastangas vartoti subjektivius ir objektyvius vidinius kriterijus, respective morališką psichologišką ir k. pan. metodus. Jie ne vieną žmogų parengia religijai, joj sustiprina. Dažnai ne vienam tas ar kitas šių kriterijų yra išeinamu punktu (vokiškai pasakytume Anknüpfungspunkt) kely į apreikštą religiją. Vadinasi, žiūrint į l a i k ą (ne objektyvią jų vertę), subjektyvius ir objektyvius vidinius kriterijus, respective morališką psichologišką metodą, nekartą gali tekti pastatyti pirmojoj vietoj, kad tuo būdu būtų žmogus parengtas apreikštai religijai. Dirbančiam pastoracijos darbą, pasak J. B r u n s m a n n'o[1]) „ist jede Methode, die unter vernünftigen Voraussetzungen zum Ziel führt, willkommen. Anknüpfen an das Gegebene, weiterbauen auf dem vorhandenen Fundamente, muss hier als leitende Richtschnur gelten."

Nereikia vis dėlto pamiršti to dalyko, kad teoretiškai apologetikai, besirūpinančiai moksliškai pagrįsti ir tikėjimą ir teologiją, stipriausi apreiškimo kriterijai turi būti objektyvūs išoriniai kriterijai (s t e b u k l a i) ir, konsekventiškai, geriausias metodas yra i s t o r i š k a s f i l o s o f i š k a s. Visi kiti kriterijai ir šiais besiremią metodai patys vieni tėra pakankami tada, kai gali būti suvesti į stebuklą (kad ir morališką). Apologetikoj vartojamas nuostabus Bažnyčios gyvenimas kaip tik ir yra suvedamas į stebuklą. Kitaip tie kriterijai, tiesa, geri, bet patys vieni nėra pakankami apreiškimo kriterijai; konsekventiškai, ir jais besiremią apologetikos metodai taip pat nėra pakankami.

D e L u b a c H., Apologetique et theologie, žurn. Nouvelle Revue Theologique, nr. 57 (1930) 361—378, mano, jog šių dienų žmonės labiau linkę į dogmatiką, nekaip į apologetiką, ir tai todėl, kad apologetika vienpusiškai imanti medžiagą, būtent, istoriškai moksliškai. Dogmatiką ir apologetiką reikią labiau suartinti su viena antra: dogmatikas turįs labiau apologetiškai atpasakoti tikėjimo tiesų gražumą, tinkamumą, o apologetas, kalbėdamas apie apreiškimo faktą, turįs stipriau pabrėžti apreiškimo turinį, jo tiesas. Čia, žinoma, pasakyta daug tiesos; tik nereikia užmiršti, kad fundamentalinės teologijos svarbiausias uždavinys yra moksliškai, racionaliai paremti ir tikėjimą ir teologiją (paimtą griežta prasme), ypač svarbiausią jos šaką, dogmatiką.

---

[1]) Lehrbuch der Apologetik, I 11.

Fundamentalinė teologija negali prileisti circulum vitiosum. Praktiškai, fundamentalinė teologija tą klausimą išsprendžia tuo būdu, kad šalia objektyvių ir išorinių apreiškimo kriterijų iškelia ir kitus, būtent, objektyvius vidinius ir subjektyvius kriterijus. Žinoma, fundamentalinė teologija geriausiai suprantama ir stipriau paremiama, kai pabaigiama visa teologija, ypač dogmatinė teologija.

6. Fundamentalinės teologijos sistema.

Norint išmintingai tikėti bet kuria paties nepatirta, tik kito pasakyta žinia, reikia tam reikalui tam tikru atžvilgiu parengti valią ir protą: valią, kad ji pamėgtų tiesą (amor veritatis), kad žmogus nebijotų būti pamokomas (humilis animi docilitas), kad valia būtų drąsi pritaikyti tiesas gyvenimui, kad, jau pirma protui parodžius tikėtinumo motyvus, valia pasiryžtų tikėti (pius credulitatis affectus, Glaubenswilligkeit); reikia taip pat parengti ir protą, kad šis, besirengdamas pritarti pareikštai tiesai, jau pirma žinotų kad tas asmuo, kuriam ta apreikštoji tiesa priskiriama, tikrai egzistuoja, kad juo galima pasitikėti, kad jis, ne kas kitas, tą tiesą apreiškė. Tas abipusis (valios ir proto) parengimas sudaro tikėjimo įžangą arba pamatus (praeambula fidei). Tik po to jau galimas pats tikėjimas, kuris yra ne kas kita, kaip proto pritarimas apreikštoms tiesoms dėl autoriteto (assensus intellectualis veritatibus revelatis propter auctoritatem revelantis).

Mes čia kalbame tik apie proto parengimą tikėjimui; valios parengimu rūpinasi auklėjimas; taigi vienos tikėjimo įžangos dalies mes čia ir nesvarstome. Protas, prieš pritardamas kuriai nors apreikštai tiesai dėl kalbančiojo autoriteto, jau turi žinoti du svarbius dalykus: vieną, kad tikrai egzistuoja *tas, kuris kalba*, kad juo galima pasitikėti, žodžiu, kad yra *autoritetas*, kuriuo galima, priimant iš jo kurią nors žinią, pasiremti ir pasitikėti; kalbant apie Dievo apreiškimą, suprantama, jau pirmiau reikia žinoti, kad yra visažinąs, neklystąs ir kitų neklaidinąs Dievas; antrą, taip pat reikia žinoti, ką protas, prieš pradėdamas tikėti, turi būti sužinojęs, būtent, kad tas autoritetas (mūsų atveju Dievas) tikrai ką nors apreiškė, vadinasi, protas jau turi *žinoti patį apreiškimo faktą*.

Pirma reikia žinoti, kad yra *autoritetas, arba Dievas*. Tas klausimas moksliškai spręsti yra filosofijos dalykas, būtent, jos šakos teodicejos. Bet dar prieš tai svarbu moksliškai pagrįsti tokias tiesas, kaip pav.: žmogaus protas gali pažinti tiesą[1]) (gnoseologijoj), žmogus turi nemirštamą sielą, laisvą valią (psichologijoj), kad yra neklystąs ir kitą neklaidinąs Dievas (teodicejoj), religija žmogui reikalinga (etikoj). Dievo buvimo ir religijos reikalingumo įrodymas vadinamas bendru vardu demonstratio religiosa. Tos čia paminėtos filosofiškos tiesos yra kiekvienos religi-

[1]) „Tiesos Kelias", 2 nr. (1931) 77: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė: „Šiandie plataus maštabo apologetui reikia dėti visas pastangas griauti pačią dabartinės kantizmo ir pozityvizmo filosofijos klaidingą kryptį, reikia įrodyti, kad žmogaus protas tikrai gali pažinti objektyvią tiesą. Ir, tik laimėjus šią poziciją, abiem priešam sustojus ant sukalbamo bendro pamato, bus galima rasti būdas susikalbėti. Šiandien gnoseologija tai naujų poleminių imtynių laukas".

jos pamatas, vadinasi, ir natūralės. Šios filosofiškos tiesos sudaro ir apologetikai pamatus (principia remota); tik apologetika jų nebeįrodinėja, ji suponuoja, kad jos kitur įrodytos (filosofijoj). Todėl visai suprantamas dalykas, kodėl iš pradedančių studijuoti moksliškąją apologetiką reikalaujama pirma išeiti visos filosofijos kursą. Filosofija teologui, ypač šiandie, yra būtinas dalykas.

Anksčiau pažymėtos tiesos parodo Dievo buvimą, religijos, kad ir natūralės, reikalingumą.

Gali kilti klausimas, ar kartais negalėtų būti ir antgamtiškos religijos, vadinasi, tokios, kurios žmogaus protas pats vienas neprieitų, kuri galėtų būti tik Dievo apreikšta. Vadinasi, klausimas pradžioje (metodiškai) statomas filosofiškai: galima ar negalima tokia religija. Jei atsakoma, kad to visai negalima, tai tuo pačiu nutrūksta tolimesnė kalba dėl paties apreiškimo fakto (buvo ar nebuvo apreiškimas); kalbėti apie apreiškimą apskritai, t. y. apie jo galimumą ir pažinimą (nesprendžiant dar klausimo, ar toks apreiškimas tikrai jau yra čia ant žemės), taip pat yra filosofijos dalykas. Bet apie tą patį dalyką pačioj savo pradžioj kalba jau ir apologetika. Tai daro ji, viena, todėl, kad tas klausimas jai artimas, kalbant savo svarbiausiu klausimu, būtent, apie apreiškimo faktą; antra, filosofija apreiškimo sąvokos, galimumo ir pažinimo plačiai nesvarsto. Todėl apologetikoj, lyg kokiame dideliame įvade, kalbama *apie apreiškimą apskritai* (iš to įvado apologetikos vadovėlių autoriai nekartą sudaro pirmąją apologetikos dalį, o tie, kurie į apologetiką įneša ir Dievo buvimo įrodymus, tą įvadą nukelia net į antrąją dalį); čia, įvade arba pirmojoj daly kalbama (jei praleisti, kaip nekartą daroma, kalbą apie religijos sąvoką ir reikalingumą) apie apreiškimo sąvoką, galimumą, reikalingumą, pažinimą (čia įeina ir kalba apie stebuklus ir kitus apreiškimo kriterijus).

Po šio plataus įvado ar dalies, kuri yra beveik vien filosofiška, einama prie antro protui tikėjimo reikale svarbaus dalyko, būtent, prie paties apreiškimo fakto; čia atsakoma į klausimą, ar toks apreiškimas iš tiesų buvo ar nebuvo. Įvade ar pirmojoj daly atsakyta į klausimą, ar apreiškimas galimas ar ne, ir jei galimas, tai kuriuo būdu jis pažinti. Nutarti apreiškimo faktą ir yra svarbiausias apologetikos uždavinys.

Šis klausimas sudaro vieną ir didelį apologetikos traktatą. Tas traktatas katalikiškoj apologetikoj, kaip jau anksčiau minėjome, vadinamas traktatu apie *apreikštą religiją* (de religione revelata) arba *apie Kristų, Dievo Siųstąjį* (de Christo Legato divino), arba apie *krikščionišką apreiškimą* (de revelatione christiana). Šis traktatas labiau istoriškas. Čia kalbama apie tai, ar Kristus yra istoriškas asmuo, ką Jis sakė apie save, kuo Jis dėjosi esąs ir t. t.; vadinasi, kalbama de testimonio Christi uti facto; toliau kalbama de testimonio Christi uti vero, vadinasi, apie tai, kiek tais Kristaus žodžiais galima tikėti, kuo Jis savo žodžius parėmė (stebuklais ir t. t.). Tuo būdu įrodoma Kristaus dieviška pasiuntinybė paskelbti žmonėms naują religiją. Šiame traktate ypač daug tenka naudotis Šv. Rašto knygomis, į kurias čia žiūrima dar tik (metodiškai) kaip į istoriškus dokumentus. Tų knygų autentiškumas ir istoriš-

kumas įrodomas Šv. Rašto įvade[1]). Kai kurie apologetikos platieji vadovėliai kalba ir tuo klausimu, bet daugelis neliečia jo, palikdamas specialiai Šv. Rašto įvadui.

Viso to traktato (apie Kristų) įrodinėjimą dar vadina demonstratio christiana, kad skirtų ją nuo demonstratio catholica, kur kalbama apie Bažnyčią.

Svarstymai apie *Bažnyčią* sudaro kitą didelį apologetikos traktatą, apie kurį tuoj ir kalbame.

Įrodžius, kad Kristus apreiškė naują religiją, vadinasi, atnešė apreiškimą, kyla kitas klausimas, kam, būtent, Kristus paliko tą apreiškimą saugoti. Atsakant į jį, įrodoma, kad Kristus įsteigė regimą, religinę draugiją, Bažnyčią, kuriai davė neklaidingumo dovaną tikėjimo ir doros mokslo dalykuose. Šią draugiją Kristus pažymėjo tam tikromis žymėmis, kurios padeda atskirti tikrąją Bažnyčią nuo netikrųjų. Pagal šias žymes įrodoma, kad tikroji Bažnyčia yra tik katalikų Bažnyčia. Tuo baigiamas antras didelis apologetikos traktatas.

Apologetikos kurso gale pridedamas traktatas apie *apreiškimo šaltinius*, būtent, Tradiciją ir įkvėptą Šv. Raštą. Tą traktatą lotyniškai vadina De fontibus revelationis arba locis theologicis ir t. t. To traktato uždavinys yra parodyti, kad apreiškimo šaltiniai, iš kurių ir Bažnyčia ima Kristaus apreikštas tiesas, yra Tradicija ir įkvėptas Šv. Raštas. Tas traktatas parodo dogmatikai argumentų aruodą, kuriuo ji, pati jo nebeįrodinėdama, tik jau pasitikėdama, naudojasi kaip patikimu šaltiniu (šaltiniais). Šiame traktate jau stipriai pasireiškia ir dogmatiškasis metodas: kalbant apie Tradiciją, pasiremiama, svarbiausia, Bažnyčios neklaidingumu, o kalbant apie Šv Rašto įkvėpimą, pasiremiama dar ir Tradicija, neklaidingu apreiškimo šaltiniu.

Vienas kitas autorius apologetikos gale po šio minėto traktato dar prideda traktatą apie *tikėjimą* (de fide), apie jo santykį su protu.

7. Fundamentalinės teologijos įvairūs vardai.

Ne visi fundamentalinę teologiją vienodai vadina. Šiame savo darbe mes visą laiką vartojame tik du vardus: fundamentalinė teologija ir apologetika. Ir vienas ir antras vardas pateisinamas. Čia paduosime ir kitų fundamentalinės teologijos pavadinimų.

Fundamentalinė teologija, nes ji įrodo pamatines krikščionybės tiesas, krikščionybės pamatus, kur, svarbiausia, įeina pats apreiškimo faktas ir apreiškimo išsilaikymas katalikų Bažnyčioj. Be to, fundamentalinę teologiją ne vienas ima plačiau, nekaip apologetiką: fundamentalinė galinti apimti visą tikėjimo įvadą, vadinasi, įrodymą ir tokių tiesų, kaip, pav., tiesos pažinimas, Dievo buvimas ir t. t.

Apologetika ἀπολογεῖσθαι — se defendere, ἀπολογετική — scientia defensionis. Šis vardas istoriškai visai teisėtas, nes kalbamasis mokslas susidarė, besiginant krikščionims nuo užpuolimų. Be to, kaip minėjome, ne vienas apologetiką ima siauriau, būtent, kaip mokslą, kuris įrodo ap-

[1]) **Andruška B., Evangelijų kilmė ir jų tikėtinumas, Kaunas, 1930.**

reiškimo faktą (factum revelationis eiusque credibilitas); tuo būdu šiems apologetika yra tik fundamentalinės teologijos dalis. Daugelis abu tuos vardus ima per vien.

Generalinė teologija, nes ji tiesia pamatus visai teologijai, gina visą apreikštą religiją.

Teologijos įvadas, nes jis įrodo tas tiesas, kurios reikalingos, prieš pradedant naudotis teologijoj dogmatiškuoju metodu. Dėl to paties pamato fundamentalinę vadina ir teologijos propedeutika.

Teologiškų pradų mokslas (Prinzipienlehre, de principiis theologicis), nes apima tiesas, pradus, kuriais įrodomas krikščionybės teisingumas, tikrumas.

Dogmatinė generalinė teologija. Šis pavadinimas nėra vykęs, nes iš-tiesų fundamentalinė teologija stato pamatus visai teologijai; be to, dogmatinės ir metodas kitas.

Demonstratio christiana et catholica; christiana, nes įrodo krikščioniškojo apreiškimo faktą, catholica, nes įrodo katalikų Bažnyčios paskyrimą saugoti ir neklaidingai aiškinti apreiškimą.

Savo darbe vartojome fundamentalinės teologijos vardą, nes jis labiau parodo to mokslo turinį, tikslą ir uždavinius (pozityviai įrodyti tikėjimo ir teologijos pamatus — pozityvus uždavinys, be to, jis pats svarbusis, ir ginti krikščionybės tikrumą nuo priešų — negatyvus uždavinys). Vartojame taip pat ir apologetikos vardą, nes jis geras savo trumpumu.

Apologetiką vadiname fundamentaline *teologija*. Čia, kaip anksčiau minėjome, teologiją imame platesne prasme; ta prasme paimtas teologijos vardas apologetikai tinka dėl kelių motyvų: a) apologetika kalba apie teologijos pamatus, vadinasi, yra griežta prasme teologijos (dogmatinės) įvadas; namų pamatus taip pat vadina namų dalimi, nors nuo pačių namų jie skiriasi, b) apologetikos materialiai objektai, nors ir kitais atžvilgiais, yra taip pat ir dogmatinės teologijos objektai.

8. Pabaiga.

Kalbant apie fundamentalinę teologiją, reikėtų paminėti ir jos istoriją. Bet mes to čia nedarome — tai paliekame pasiskaityti kitur. Apologetikos istoriją galima rasti kiekviename platesniame fundamentalinės teologijos vadovėly. Lietuvių kalba tuo reikalu turime nors ir trumpai, bet gerai parašyta prof. P. Būčio minėtame Teologijos enciklopedijos kurse, 56—58.

Savo darbą baigiame kan. St. Jokubauskio žodžiais: „Katalikas gali būti dvejais būdais tikėjimo gynėju: 1) jis gali sumaniai *žodžiu* ar *raštu atremti tikėjimui statomus priekaištus*, ir 2) savo *doru gyvenimu* gali dar aiškiau įrodyti savo tikėjimo tikrumą. Iš tų dviejų apologijų *antroji rūšis* žymiai *pralenkia pirmąją* gyvojo žodžio ar rašto apologiją“[1]) (pabr. m.).

---

[1]) „Tiesos Kelias“ 2 nr. (1931) 82: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė.